

DE RECHTE WEG

BEDRIEGLIJK BESTUUR, MIND MANAGEMENT
EN FALENDE RECHTSPRAAK BIJ HET GEDWONGEN
VERTREK VAN EEN BURGEMEESTER

NICO A.A. BAAKMAN

In deze soap spoort niet alles met de wrede werkelijkheid. Om deze te ontlopen wordt niet immer de rechte weg gekozen.

Commentaar van de Provinciale Zeeuwse Courant van 6 maart 2001.

Omslagontwerp: Jasper Holthuis

Copyright © 2020: Nico A.A. Baakman

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

TEN GELEIDE

In juni 1997 trad mr. L.H.B. Spahr van der Hoek onder fanfaregeschal aan als burgemeester van Middelburg; volgens de Provinciale Zeeuwse Courant (PZC) waren de verwachtingen hooggespannen – torenhoog zelfs. De Commissaris van de Koningin in Zeeland, drs. W.T. van Gelder, verklapte later voor de regionale televisie het niet eerder meegemaakt te hebben dat een vertrouwenscommissie zó enthousiast over een kandidaat was. In die commissie waren alle zeven Middelburgse raadsfracties vertegenwoordigd geweest, de collegepartijen CDA, PvdA en VVD door hun politieke leiders. De eerste locoburgemeester, wethouder Bruinooge (CDA), had haar voorgezeten, met de gemeentesecretaris als scriba. De raad maakte vervolgens de keuze van deze breed samengestelde commissie met algemene stemmen tot de zijne.

Een enthousiaste commissie en een unanieme raad: groter blijk van vertrouwen van de lokale politieke elite kon, en kan nog steeds, een sollicitant naar een burgemeesterspost in Nederland niet krijgen. De toenmalige minister van Binnenlandse Zaken, H.F. Dijkstal, zou dan ook binnenskamers tegen de favoriet van Middelburg gezegd hebben dat hij nauwelijks anders *kon* dan hem bij de Kroon voor benoeming voordragen.

Maar na drie jaar was het hosannageroep in zijn tegendeel verkeerd. De gemeenteraad nam namelijk op 22 juni 2000 met 17 tegen 12 stemmen een motie aan die de minister vroeg te bevorderen dat de burgemeester zo spoedig mogelijk zou worden ontslagen. De reeks van gebeurtenissen die aan die vergadering voorafging en de wijze waarop de raad zijn besluit nam zijn voor Nederland uniek. En dat geldt ook voor de impact die de affaire had.

De Middelburgse crisis heeft Zeeland, met name door de publiciteit in de PZC, jaren in zijn greep gehad. Het rumoer bleef echter niet beperkt tot de regionale media. Verschillende onderdelen van de kwestie trokken ook landelijk de aandacht, al was daar niet de gebeurtenis bij die, denk ik, voor Oranjegezinde Zeeuwen (en dat zijn er nogal wat) het dieptepunt moet zijn geweest.

Dat was een - uit de lucht gegrepen - bewering op de voorpagina van de Provinciale Zeeuwse Courant, gezet in een prettig leesbare letter. Koningin Beatrix zou commissaris Van Gelder hebben laten weten dat óók zij vertoornd was op de burgemeester. Een een geraadpleegde deskundige vertelde de lezers dat hare Majesteit de Zeeuwse hoofdstad voortaan zou mijden omdat Spahr van der Hoek er burgemeester was. Bij een bezoek zou zij namelijk met hem op de foto moeten en daardoor zou de vorstin gecompromitteerd worden...

Kan het aanzien van een door de Kroon benoemde burgemeester een zwaardere slag toegebracht worden? Misschien door hem seksuele intimidatie of declaratiefraude aan te wrijven - en ook dat is

gebeurd. Geen wonder dat de naam Spahr van der Hoek tot op heden rondspookt in het Zeeuwse collectieve geheugen. Wie in dat deel van het land over hem begint, raakt nog steeds een open zenuw, zo moest ik tijdens mijn onderzoek naar de affaire ervaren.

Met het aannemen van de motie van wantrouwen hadden Middelburg en haar burgemeester de beker van de onmin echter nog niet tot de bodem leeggedronken. Er bleek nog droesem in te zitten en dat bezinsel was zo bitter van smaak dat ook de verdere gang van zaken ongekend genoemd moet worden. Daarover, over wat er na het aannemen van de motie van wantrouwen gebeurde, gaat dit boek.

Normaal gesproken wordt, nadat een gemeenteraad heeft uitgesproken niet verder te willen met zijn voorzitter, diens ontslag politiek gezien vrijwel onvermijdelijk. Is die consequentie eenmaal aanvaard, dan is daarmee de zaak van aard veranderd: het politieke conflict is een arbeidsrechtelijke kwestie geworden. Ontslagbescherming hebben Nederlandse burgemeesters niet - de wet zegt dat zij te allen tijde door de Kroon ontslagen kunnen worden - maar geheel rechteloos zijn ze in dat geval niet. Het zijn in zekere zin ook werknemers en zij hebben - bij eervol ontslag - recht op een uitkering. Sinds 1994 komt, als de burgemeester ontslagen wordt omdat de raad het vertrouwen heeft opgezegd, die uitkering ten laste van de gemeentekas. Dat is in 1994 vastgelegd in het Rechtspositiebesluit Burgemeesters (Rpb), en daaruit volgt een minimumduur en een minimale hoogte van het wachtgeld. Minder of korter mag niet, maar meer mocht destijds wel en over die bovenwettelijke extra's werd normaliter, in beslotenheid en door tussenkomst van advocaten, onderhandeld tussen de gemeente en de burgemeester.

Het bereiken van overeenstemming over de financiële en andere condities van het ontslag duurde in de praktijk hooguit een paar weken. Weken waarin het steeds stiller werd rond het conflict en de laatste resten van het opgeworpen stof konden neerdwarrelden. Na het bereiken van overeenstemming vroeg de burgemeester in kwestie de minister van Binnenlandse Zaken hem of haar bij de Kroon voor ontslag voor te dragen. Op het moment dat het hem bij Koninklijk Besluit verleend werd, was het grote publiek de affaire al bijna vergeten.

Zo ongeveer liep het in alle gevallen sinds 1994 tot Spahr van der Hoek aan de beurt kwam (en zo is het na hem blijven gaan tot het Rpb gewijzigd werd), maar in Middelburg ging het anders. Daar zei niet in eerste instantie de raad, maar zeiden de vier wethouders, waarvan de helft zich nog aan het inwerken was: *hij eruit of wij eruit*. Dat standpunt maakten ze bekend tijdens een persconferentie, maar de gemeenteraad een verklaring voor hun opstelling geven deden ze

niet, zodat een flinke minderheid van de raadsleden de wethouders vroeg te vertellen wat de burgemeester verkeerd gedaan had. Na veel aandringen noemde een van hen daarop een aantal voorvallen die plaats gevonden hadden *nadat* het viertal bekend gemaakt van Spahr af te willen. En na nog wat meer aandrang werd de raad voorgehouden dat maar door blijven vragen in dit geval eigenlijk ongepast was.

Met die uitleg was niet ieder raadslid tevreden, maar een meerderheid meende ook zo wel te kunnen beslissen dat de burgemeester ontslagen moest worden. Meer toelichting vonden zij kennelijk niet nodig en een feitenonderzoek wezen zij af. Iedereen wist toch hoe het zat met die man, zodat het in de raadszaal vertellen van anekdotes de onderbouwing van hun steun aan de motie werd.

De indiener ervan, Sjoerd Buisman (CDA), verwees in zijn toelichting onder meer naar de Provinciale Zeeuwse Courant. Wie nog niet begreep waarom Spahr van der Hoek weg moest zou in de artikelen die de krant over hem geschreven had redenen te over kunnen vinden. De krant had ze, als service aan Buisman en de andere lezers, bij elkaar gezet in een dossier dat op haar website te raadplegen was.

Nadat de motie aangenomen was werd er achter de schermen geduwd en getrokken over een afvloeiingsregeling, maar niet met de burgemeester. De gemeente brak die strijd af zonder dat zij met hem onderhandeld had. Van het bewaren van de vertrouwelijkheid, die bij dit soort kwesties gebruikelijk is vanwege de bescherming van de persoonlijke levenssfeer, maakte zij geen punt. Van het geheimhouden van relevante stukken echter wel.

Het publicitaire stof dwarrelde ook niet neer, want de Provinciale Zeeuwse Courant kon, mede dankzij stelselmatig lekken uit het stadhuis, nog menige kolom met de affaire vullen. De commentaren die krant, waarvan de hoofdredacteur volgens commissaris Van Gelder 'gebeten' op de burgemeester was, aan hem wijdde zou men eerder in een partijkrant als *De Waarheid* ten tijde van de Koude Oorlog verwachten dan in een regionaal dagblad in de eenentwintigste eeuw.

Vervolgens schreef de Middelburgse gemeenteraad geschiedenis door een openbare raadsvergadering over de arbeidsrechtelijke afwikkeling van het ontslag te houden. Een vergadering die enerzijds zo openbaar was dat Omroep Zeeland Radio haar integraal uitgezond, maar anderzijds gebaseerd was op een geheim en onvolledig dossier. De raadsleden hadden slechts een gedeelte van de stukken onder een door het college opgelegde geheimhoudingsplicht mogen inzien. Daardoor konden ze met de daaruit opgedane kennis in de raadsvergadering niet veel aanvragen, want die was immers

openbaar en door iets uit het dossier te onthullen hadden ze zich strafbaar gemaakt.

Op deze manier een burgemeestersontslag arbeidsrechtelijk willen afwikkelen was in Nederland nog niet eerder vertoond, en daarbovenop schiep de raad een staatsrechtelijk novum door in die bijeenkomst bij motie te besluiten dat de gemeente Middelburg zich aan de wet zou houden - alsof iets anders eventueel ook wel gekund had.

Inmiddels was het maart 2001 en al die tijd had de burgemeester werkeloos thuis gezeten. Hij was op basis van procedurele toezeggingen die hem door de commissaris van de koningin schriftelijk gedaan waren voor onbepaalde tijd met verlof gegaan, in afwachting van onderhandelingen met de gemeente over een regeling. Was daarover overeenstemming bereikt, dan zou hij zelf ontslag vragen en kwam men er samen niet uit, dan zou er bindend advies ingewonnen worden. Omdat geen van die toezeggingen nagekomen werd vroeg hij geen ontslag – maar de minister deed alsof zijn neus bloedde en gaf het hem wel. Ongevraagd, doch eervol, waarop de gemeente overwoog vanwege dat predicaat een rechtszaak tegen de minister aan te spannen – waar zij uiteindelijk toch maar van afzag.

Het tijdsverloop tussen het aannemen van de motie en het ontslag beliep door bovengenoemde ontwikkelingen niet enkele weken, doch bijna een jaar. Maar het ontslagbesluit werd niet het besluit van de affaire, want de burgemeester stapte naar de bestuursrechter en die vond dat de minister de gedane toezeggingen moest nakomen. Om dat te voorkomen ging de minister in hoger beroep en gaf voor de beroepsrechter een verkeerde voorstelling van zaken. Maar de Centrale Raad van Beroep geloofde de bewindsman en niet de burgemeester. Normaal gesproken heeft de Centrale Raad het laatste woord, maar omdat hij de mogelijkheid van kwade trouw in zijn oordeel niet meegewogen heeft, staat het zelfs niet vast dat de rechtsvragen waarover de Raad zich uitsprak definitief beantwoord zijn. Voor nog openstaande kwesties zou bovendien de gang naar een andere rechter gemaakt kunnen worden.

Het voorgaande geeft meer dan één reden waarom men de moeite zou willen nemen dit boek te lezen. Maar er kan ook een korter antwoord geformuleerd worden op de vraag waarom iemand, al dan niet met belangstelling voor pers en politiek, geïnteresseerd in Zeeland en zijn trotse hoofdstad of helemaal niet, dat zou willen doen. Dat antwoord doet, in weerwil van zijn beknoptheid, wel een grotere aanslag op de tijd van de aanstaande lezer. Het luidt: *the proof of the pudding is in the eating*. Wie de moeite neemt te lezen wat volgt, zal, zoveel durf ik wel te beweren, zich niet gauw vervelen en af en toe zelfs verstedd staan. Ik sluit zelfs niet uit dat sommige lezers na

afloop geschokt zullen zijn. Met name personen die geloven in de integriteit van de overheid, niet twijfelen aan de betrouwbaarheid en onpartijdigheid van de pers en in laatste instantie vertrouwen op de rechter, doen er goed aan zich tijdens het lezen wat in acht te nemen.

De stelling dat de lezer zich niet licht zal vervelen klinkt uit mijn mond misschien aanmatigend, maar is dat niet. Voor de *suspense* en de verhaallijn van de geschiedenis ben ik immers niet verantwoordelijk. Ik matig mij niet meer aan dan dat ik de gang van zaken onderzocht heb. De loop der gebeurtenissen en de omstandigheden zijn naar beste vermogen nauwgezet in kaart gebracht, geanalyseerd en ten slotte geboekstaafd. Bij onderdelen waarover ik door gebrek aan voldoende betrouwbare bronnen geen volledige zekerheid kan verschaffen, vermeld ik zonodig wat mij plausibel lijkt en waarom. Zo kan de lezer mijn redenering volgen en er desgewenst de eigen zienswijze tegenoverstellen.

Garanderen dat ik *alle* relevante feiten boven tafel gekregen heb kan ik niet. Maar met de hand op het hart verklaren dat alles wat hierna als feit gepresenteerd wordt ordentelijk vastgesteld is kan ik wel en dat doe ik ook; de bronnenlijst en de verwijzingen daarnaar in de tekst zijn mijn getuigen. De plot is echter van dien aard dat ik die niet eens had *kunnen* bedenken. Kortom, mijn bijdrage aan wat voorligt gaat niet verder dan dat ik de gang van zaken zo volledig mogelijk reconstrueerde en analyseerde en het resultaat daarvan opschreef, dikwijls zelf verbaasd stand over mijn eigen bevindingen.

Zoveel ter rechtvaardiging van de moeite die ik de aanstaande lezer vraag te nemen. Wat echter bewoog mij het allemaal uit te zoeken en op te schrijven? Het antwoord op die vraag is tweeledig: er is een professioneel en een persoonlijk motief.

Voor de burgemeester en zijn gezin was de gang van zaken een drama in vele bedrijven, voor de Middelburgse politieke elite en Binnenlandse Zaken een afgang en voor de gewone Middelburgers is het een zwarte bladzijde in de geschiedenis van hun stad geworden. Voor de politicoloog en bestuurskundige die ik ben is de casus echter een godsgeschenk.

Het werd mij in de schoot geworpen door tussenkomst van mijn hooggeleerde collega in de rechtspsychologie Hans Crombag, die op een dag mijn werkkamer in de Faculteit der Rechtsgeleerdheid binnenliep en vroeg "*Wat weet jij eigenlijk van die kwestie in Middelburg?*" Op mijn antwoord dat ik druk met andere dingen was, dat er wel eens vaker een burgemeester valt, en dat ik uit de media begrepen had dat die van Middelburg het nogal bont gemaakt had, reageerde hij met: "*Zou ik toch eens goed naar kijken, als ik jou was. Zal je interesseren, denk ik*".

Hans Crombag heeft meer dan gelijk gekregen. Er sneven in Nederland wel meer bestuurders, waaronder af en toe ook een burgemeester, maar van een casus waarin zoveel fout ging, en vooral van de redenen waarom het in Middelburg zo uit de hand liep, kan men meer opsteken dan van welke andere bestuurscrisis ook.

Er is echter, naast de professionele *drive*, ook een persoonlijke beweegreden. Ik koester uit mijn jonge jaren de herinnering aan een kinderboek, dat op het moment dat ik het las zelf al behoorlijk oud geweest moet zijn. Een jaar van uitgave staat er niet in, maar mijn ouders vonden het in een doos met prullaria in de nalatenschap van een hoogbejaard, kinderloos overleden familielid. Het zal dus uit diens eigen jeugd stammen, en moet daarom, toen ik het in de zestiger jaren van de vorige eeuw in handen kreeg, al tamelijk belegen geweest zijn.

Dat oude boekje verhaalt de belevenissen van een groepje opgroeiende jongens in een Nederlands dorp. Tot de plaatselijke neringdoenden behoorde een kruidenier, die zijn bonen, grutten, meel en wat dies meer zij, eigenhandig woog of afmat en daarna verpakte. Dat de winkelier dat zelf deed en dat zijn klanten er maar op moesten vertrouwen dat het afmeten en wegen naar eer en geweten geschiedden, was in een tijd waarin voorverpakte kruidenierswaren nog niet of nauwelijks voorkwamen, vanzelfsprekend.

Welnu, de bedoelde grutter heette Jaap Negen, en op zijn uithangbord had hij die naam bekwaam gecombineerd met dat onderdeel van zijn werk waarvan de klanten maar moesten aannemen dat hij het gewetensvol verrichtte, door op dat bord in sierlijke letters te laten schilderen: "*Een goede maat, een eerlijk wegen. Jaap Negen*". Achter de toonbank ging het echter anders dan op het uithangbord stond: hij 'vergiste' zich om de haverklap bij het bepalen van de maat of het gewicht, doch nimmer in het voordeel van de klant, en bovendien schreef hij op de lat soms met dubbel krijt.

Dat kon natuurlijk niet goed blijven gaan. Een van de streken van het groepje jongens waar het boek om draait, is dat zij op een keer van de dorpsschilder een restje verf vroegen. De man, die wel wat vermoedde, maar vond dat men op de manier van Jaap Negen geen zaken moest doen, gaf hen het verlangde, deed er ook nog een oud kwastje bij en ging weer aan zijn werk. Met de aldus verkregen hulpmiddelen konden op hun beurt de jongens aan de slag. Wat zij deden was de tekst op het uithangbord van de kruidenier wat meer in overeenstemming met de ervaring van de klanten brengen. Zij maakten ervan: "*Liegen, bedriegen en niemand ontzien. Jaap Tien*".

Die gebeurtenis is vast aan de fantasie van de schrijver ontsproten; het dorp waar het zich afgespeeld zou hebben heette bovendien Oudenoord, niet Middelburg of Den Haag. Maar na het

onderzoek dat aan *dit* boek ten grondslag ligt, moet ik zeggen dat zowel de Zeeuwse hoofdstad als het departement van Binnenlandse Zaken ten tijde van de onderzochte periode er wel model voor gestaan zouden kunnen hebben. Voor de rol van grutter Jaap Negen zijn zelfs verscheidene kandidaten beschikbaar. Geen grote groep; een *crowd*, in het Angelsaksisch, is te veel gezegd. Maar een *incrowd*, dat is een kliek volgens het woordenboek, was het wel. Gelukkig bleken er ook een paar behulpzame dorpschilders te vinden - althans in Middelburg.

Voor mij heeft het voorval uit dat jongensboekje de rol vervuld van een particuliere *lieu de mémoire*: de persoonlijke herinnering aan een, in dit geval fictieve, gebeurtenis waarmee men zich vereenzelvigd. Die identificatie is er vooral een met de moraal van het verhaal: degenen die uit naam van het publiek meten en wegen, en zij die het resultaat van dat proces in een krant verpakken, moeten dat op een faire, onafhankelijke manier doen en daarvoor steeds een goede maat en geijkte gewichten gebruiken. En dat zij op hun uithangborden beweren integer te handelen volstaat niet: af en toe moet hun werk eens gecontroleerd worden. Het publiek hoort er immers op te kunnen vertrouwen dat er op een eerlijke manier gehandeld wordt, of de allegorische winkelier nu burgemeester, wethouder, ambtenaar, hoofdredacteur, journalist, commissaris van de koningin, minister, fractievoorzitter of gewoon raadslid is.

Doordat in dit geval niet iedere winkelier dat vertrouwen waard bleek te zijn, heb ik me tijdens het werken aan dit boek dikwijls met die kwajongens uit Oudenoord verbonden gevoeld. En net als de belhamels uit dat imaginaire oord, ben ik de reëel bestaande, behulpzame, dorpschilders dank verschuldigd voor het materiaal dat ze mij ter beschikking gesteld hebben. Zonder hun hulp zou er op bepaalde uithangborden nog steeds een veel te fraaie voorstelling staan van wat zich in werkelijkheid achter de toonbank afspeelt.

Nico A.A. Baakman, Maastricht/Sint Pieter 2019.

INHOUDSOPGAVE

EERSTE HOOFDSTUK	17
<i>CRISIS IN MIDDELBURG</i>	<i>17</i>
§ 1 Inleiding.....	17
§ 2 Het ambtsbericht (1).....	18
§ 3 Eerste intermezzo: op eigen kompas.....	24
a Leroy Merlin	24
b De Zeelandhallen.....	31
c Andere prioriteiten	33
§ 4 Het ambtsbericht (2).....	35
§ 5 Tweede intermezzo: springtij.....	37
§ 6 Het ambtsbericht (3).....	41
§ 7 Derde intermezzo: communicatie met en via de media over: ..	43
a de portefeuilleverdeling.....	43
b de positie van de burgemeester	45
c het betalen van de rekening.....	50
d het omgaan met de crisis.....	52
e de keuze voor Spahr van der Hoek.....	54
f de politieke verantwoordelijkheid	60
§ 8 Het ambtsbericht (4).....	61
§ 9 Vierde intermezzo: van de bonte naar de gebeten hond.....	62
§ 10 Het ambtsbericht (5).....	64
§ 11 Vijfde intermezzo: non-interventie.....	65
§ 12 Het ambtsbericht (slot)	71
TWEEDE HOOFDSTUK	77
<i>TUSSEN MOTIE EN AMBTSBERICHT</i>	<i>77</i>
§ 1 Inleiding.....	77
§ 2 De eerste dagen.....	81
§ 3 De PZC en gerommel in de VVD.....	88
DERDE HOOFDSTUK	97
<i>SCHAKEN OP TWEE BORDEN</i>	<i>97</i>
§ 1 Voor onbepaalde tijd met verlof	97
§ 2 Een oude bekende	99
§ 3 Enige vertraging	106
§ 4 Een onverwachte wending	116
§ 5 Dubbelspel.....	119
VIERDE HOOFDSTUK.....	125
<i>HET HAAGSE OFFENSIEF</i>	<i>125</i>
§ 1 Een bewogen novemberdag	125
§ 2 De PZC licht een tipje van de sluier op.....	134
§ 3: Het eindbod en hoe het verdedigd werd.....	140
§ 4 De minister spreekt met Burgers	146

VIJFDE HOOFDSTUK	151
<i>VERONGELIJKT EN AANMATIGEND</i>	<i>151</i>
§ 1 Mevrouw Van Dijk in de PZC	151
§ 2 Middelburgs politieke elite	156
§ 3 Mevrouw Van Dijk bij Omroep Zeeland	161
ZESDE HOOFDSTUK	167
<i>DE MIND MANAGER VAN MIDDELBURG.....</i>	<i>167</i>
§ 1 Mag het een ietsje meer zijn?	167
§ 2 De dorpsomroeper	169
§ 3 De ziener	173
§ 4 Oosthoeks nevenfunctie	179
ZEVENDE HOOFDSTUK.....	185
<i>HET COLLEGE SCHAKELT DE RAAD IN.....</i>	<i>185</i>
§ 1 B&W schrijven de raad	185
§ 2 Duk, mevrouw Van Dijk, en wederom Duk	187
§ 3 De correspondentie in de PZC	192
§ 4 Spinnen	197
ACHTSTE HOOFDSTUK	203
<i>DE GEMEENTERAAD SCHRIJFT GESCHIEDENIS.....</i>	<i>203</i>
§ 1 Inleiding: B&W in het defensief	203
§ 2 Van Gelder als kop van Jut	205
§ 3 De Zeeuwse media doen verslag	215
§ 4 Het commentaar van de PZC	217
NEGENDE HOOFDSTUK.....	225
<i>DE COMMISSARIS DUIKT WEG.....</i>	<i>225</i>
§ 1 Van Gelder verdedigt zich	225
§ 2 B&W informeren het departement	226
§ 3 Duk reageert.....	229
§ 4 Weer een brief naar de PZC gelekt	233
§ 5 Zoek de verschillen	235
TIENDE HOOFDSTUK.....	243
<i>HET OPENBARE KLIMAAT IN MIDDELBURG.....</i>	<i>243</i>
§ 1 Faits divers en Spahr van der Hoek	243
§ 2 Onderbelichte kanten van mevrouw Van Dijk	252
§ 3 Het openbare klimaat in Middelburg	259
ELFDE HOOFDSTUK.....	263
<i>DE ZWAKKE RUG VAN DE COMMISSARIS</i>	<i>263</i>
§ 1 Inleiding: een gladgestreken ambtsbericht.....	263
§ 2 Nogmaals: zoek de verschillen.....	271

INHOUDSOPGAVE

§ 3 De bedoeling, het effect en de verantwoordelijkheid	279
TWAALFDE HOOFDSTUK	283
<i>DE MINISTER NEEMT EEN BESLUIT</i>	283
§ 1 Het departement krijgt haast	283
§ 2 Duk slaat de plank mis	289
§ 3 Het gewijzigde rechtspositiebesluit	295
a het raadsel Duk	295
b de aard van de wijzigingen	297
c de gemeente(advocaat) en de wetswijziging	299
d het motief van Middelburg	302
e Het Hof van Barmhartigheid	308
§ 4 Een gesprek op niveau	313
§ 5 Onder advocaten	327
§ 6 Interne tegenspraak	331
§ 7 Inertie	336
DERTIENDE HOOFDSTUK	343
<i>DE BURGEMEESTER MAAKT BEZWAAR</i>	343
§ 1 Het departement motiveert en Middelburg voert uit	343
§ 2 De ontvangst van het ontslagbesluit	347
§ 3 Bezwaar tegen een gebaar	358
§ 4 Ambtelijke weerstand	367
§ 5 Bezwaar tegen het ontslagbesluit	375
§ 6 Een strategische keuze	386
VEERTIENDE HOOFDSTUK	395
<i>NAAR DE BESTUURSRECHTER</i>	395
§ 1 Duk in actie	395
§ 2 Het verweerschrift I: achtergronden en juridisch kader	400
§ 3 Het verweerschrift II: algemene opmerkingen	409
§ 4 Het verweerschrift III: slot	413
§ 5 Opnieuw niet welbegrijpelijk gedrag van Duk	422
§ 6 Duk houdt afstand van de ervaringen van zijn cliënt	430
§ 7 Daalder speelt op de man	433
§ 8 De PZC doet verslag en de rechter uitspraak	444
VIJFTIENDE HOOFDSTUK	449
<i>DE ONTVANGST VAN HET VONNIS</i>	449
§ 1 Verwarring, schrik en opluchting	449
§ 2 Via klopp-klopp naar nog meer verwarring	458
§ 3 Vragen, antwoorden, een cartoon en redactioneel beleid	464
§ 4 Van Gelder legt uit en kiest strange bedfellows	472
§ 5 BZK in hoger beroep: het motief in negatief	479
ZESTIENDE HOOFDSTUK	487

DE RECHTE WEG

<i>NAAR DE CENTRALE RAAD VAN BEROEP</i>	487
§ 1 Inleiding: het pak van Sjaalman.....	487
§ 2 Lijdelijk in het kwadraat	490
§ 3 Nieuw licht op oude achtergronden	494
§ 4 De relevante feiten volgens het departement	496
§ 5 Salomons kinderen aan het werk.....	510
a Verstoorde verhoudingen.....	510
b Een blijk van vooringenomenheid	512
c Slechts optioneel genoemd	515
d Een blinde vlek	517
e Wat de minister doet is welgedaan.....	520
f Niet bijzonder genoeg.....	524
g Andermaal vooringenomen.....	526
§ 6 Het einde van het liedje?	529
ZEVENTIENDE HOOFDSTUK	533
<i>DE BALANS OPGEMAAKT</i>	533
§ 1 Over het vertellen van verhalen.....	533
a De moraal van het verhaal.....	533
b How to do things with words.....	535
c Een verhaal over verhalen	537
§ 2 De vertellers verteld.....	538
a (Oud-)burgemeester mr. L.H.B. Spahr van der Hoek	541
b Mr. R.A.A. Duk van De Brauw Blackstone Westbroek.....	543
c B&W van Middelburg & mr. A. Minderhoud van Adriaanse & Van der Weel advocaten.....	548
d Kraantje Lek	563
e Commissaris van de Koningin drs. W.T. van Gelder	568
f Binnenlandse Zaken en landsadvocaat mr. E.J. Daalder	582
§ 3: Een kleine sociologie van de goede trouw	598
<i>BRONNEN</i>	607
INDEX	641
VERANTWOORDING	651

EERSTE HOOFDSTUK

CRISIS IN MIDDELBURG

§ 1 Inleiding

Advocaten die gespecialiseerd zijn in familierecht kunnen er treurigstemmende verhalen over doen. Over hoe, als een huwelijk op de klippen gelopen is en men besloten heeft uit elkaar te gaan, dat moeilijke besluit maar al te vaak niet gevolgd wordt door een zakelijke boedscheiding en dito financiële afwikkeling, maar juist het begin blijkt te zijn van een nieuwe fase in de strijd. De ander is schuldig en zal dat voelen. Waar het nemen van het eigen verlies en het richten van de energie op het maken van een nieuwe start de meest verstandige strategie zou zijn, houden maar al te vaak negatieve emoties de overhand en begint een proces dat op de keeper beschouwd alleen maar nog meer verlies kan opleveren.

Bij het verbreken van een verbintenis die ooit als een emotionele band begon, kan men zich voorstellen dat het lastig is zakelijk te handelen. Maar als de te ontbinden relatie op verstandelijke overwegingen aangegaan is en zich ook gaandeweg geen warme gevoelens ontwikkeld hebben, zou, als een van de partners niet met de ander verder wil, een zakelijke afwikkeling eerder binnen handbereik moeten liggen.

Aan die twee voorwaarden, een op rationele gronden aangegane betrekking en daarna geen groei van warme gevoelens, voldeed de situatie in Middelburg toen de gemeenteraad van die stad op 22 juni 2000 met 17 tegen 12 stemmen een motie van wantrouwen tegen burgemeester Bert Spahr van der Hoek aannam. Daarmee werd de breuk in politieke zin een feit, maar dat daarna een zakelijke afwikkeling volgde, nee, dat kan men niet naar waarheid zeggen. Hoe het dan wel ging zal ik in de volgende hoofdstukken laten zien; eerst moet er in dit hoofdstuk wat voorbereidend werk verricht worden.

Toen de motie van wantrouwen aangenomen werd was Spahr van der Hoek drie jaar de eerste burger van de Zeeuwse hoofdstad geweest. In die drie jaren is het nodige voorgevallen. Enige kennis daarvan is onontbeerlijk om de gang van zaken na de motie goed te kunnen plaatsen. Daarom bevat dit eerste hoofdstuk een terugblik op die bewogen periode. Die fragmentarische schets van drie jaar Spahr van der Hoek in Middelburg geef ik hieronder aan de hand van een rapport van een ooggetuige, namelijk een ambtsbericht van de toenmalige commissaris van de Koningin (afgekort: cdK) in Zeeland, drs. W.T. van Gelder.

Een cdK is, naast provinciebestuurder, ook rijksorgaan. Bij de instelling van het ambt in 1813 werd hij de handlanger van het gouvernement in de provincie genoemd; in de provincies zelf sprak men, wat minder eerbiedig, wel van de Rijkspottenkijker. De inhoud

van het ambt is in de loop van de tijd geëvolueerd naar een overwegend provinciale bestuurlijke functie, doch bij benoeming en ontslag van een burgemeester speelt de commissaris nog steeds de rol van handlanger en pottenkijker van het Rijk; hij informeert en adviseert daarover namelijk de minister van Binnenlandse Zaken, die namens de Kroon optreedt als de werkgever van alle Nederlandse burgemeesters.

Een cdK kan de bewindsman natuurlijk op meer dan één manier zijn zienswijze kenbaar maken, maar doet hij het per brief, dan heet zo'n schrijven een ambtsbericht. Het zal niet verbazen dat Van Gelder er een schreef naar aanleiding van de extra raadsvergadering die burgemeester Spahr van der Hoek fataal werd. Die brief van 29 juni 2000, die, als alle ambtsberichten, tot de vertrouwelijke communicatie tussen de minister en de commissaris behoort, heb ik inclusief de bijlagen als uitgangspunt genomen voor de bedoelde schets.

Daarbij past echter een waarschuwing en een woord van troost. De waarschuwing is dat het resultaat van die werkwijze een lang hoofdstuk is waarin ik door de opzet en de inhoud van het ambtsbericht gedwongen ben hier en daar diep op zaken in te gaan, nu eens op gebeurtenissen vooruit moet grijpen en dan weer genoodzaakt ben terug te blikken.

Aan de orde komen bovendien gebeurtenissen en omstandigheden waarvan sommige meer toelichting of een betere verklaring zouden verdienen. Maar een systematische behandeling van wat er allemaal voorviel in de drie jaar dat Spahr van der Hoek in Middelburg zijn functie uitoefende is op deze plaats niet goed mogelijk en ook niet de bedoeling; het geven van een indruk van de verwarrende en lange aanloop naar de motie van wantrouwen wèl.

Daartoe wordt de lezer meegenomen in een maalstroom van gebeurtenissen en het is bijna onvermijdelijk dat die onderdompeling af en toe tot een gevoel van desoriëntatie zal leiden. Op zulke momenten kan het misschien tot troost strekken dat de lezer wat dat betreft altijd nog beter af is dan de gewone Middelburger van destijds. Voor hen die het zelf beleefd en ondergaan hebben moet de bedoelde periode verwarrender en chaotischer geweest zijn dan zelfs de meest impressionistische weergave ervan zijn kan.

§ 2 *Het ambtsbericht (1)*

De bedoelde brief aan de minister begint met de woorden "Zoals u bekend is heeft de gemeenteraad van Middelburg op 22 juni 2000 met 17 tegen 12 stemmen het vertrouwen opgezegd in de burgemeester, de heer mr. L.H.B. Spahr van der Hoek" (Van Gelder, 29-06-2000: 1). De eerste mededeling was kennelijk oud nieuws voor de bewindsman, maar daarna benadrukte de commissaris iets dat minister mr. K.G. de Vries (PvdA), die pas een kleine drie maanden in functie was,

waarschijnlijk niet zou weten. Namelijk: hoe graag politiek Middelburg in 1997 juist deze man als burgemeester had willen hebben. Volgens Van Gelder was het *heel* graag geweest, en dat zou hem met name uit het volgende gebleken zijn.

Spahr van der Hoek had gesolliciteerd en was daarop voor een gesprek met de vertrouwenscommissie uitgenodigd. Maar na dat onderhoud had de kandidaat had zich tot verdriet van de commissie teruggetrokken. Daarop had Van Gelder, zo schreef hij “[o]p uitdrukkelijk verzoek van de voorzitter van de vertrouwenscommissie, de heer P.M. Bruinooge, die sprak namens de hele commissie, ... de heer Spahr van der Hoek ertoe bewogen deze intrekking ongedaan te maken” (ibid.). De cdK trok uit dat verzoek van Bruinooge en de zijnen de conclusie dat men Spahr “als de absolute favoriet beschouwde en hem koste wat kost wilde behouden” (ibid.).

Hij vond het overigens in dat verband wel “[o]pvallend ... dat de vertrouwenscommissie nimmer de moeite heeft genomen om een tweede gesprek met [Spahr van der Hoek] aan te gaan over diens twijfels of het zou klikken tussen hem en de gemeente Middelburg” (op. cit. p.2). Volgens Spahr zelf was het een beetje anders gegaan. Commissievoorzitter Bruinooge zou zich namelijk via de telefoon persoonlijk ingespannen hebben zijn twijfels weg te nemen.

Waar bestonden die uit? Spahr schreef daarover het volgende aan de cdK. Door het “nuttige” gesprek met de commissie was hij het burgemeesterschap van Middelburg in een ander licht gaan zien: “Mijn interpretatie van de vervulling van deze functie lijkt niet overeen te stemmen met die van de commissie”, schreef hij (Spahr van der Hoek, 14-03-1997). Met andere woorden, door zijn onderhoud met de commissie was hij gaan vrezen dat de invulling van de functie waarmee hij in Coevorden naam gemaakt had, niet de soort burgemeester opleverde die men zocht, en dus wilde hij afhaken. Maar van dat voornemen liet hij zich door Van Gelder en Bruinooge, sprekend namens de hele vertrouwenscommissie, afbrengen.

De commissaris vertelde de minister niet wat hijzelf van Spahr gevonden had. Van Gelder moet echter achter diens benoeming gestaan hebben. Had hij Spahr niet geschikt gevonden, dan had hij, omdat de sollicitant al eigener beweging afgehaakt had, immers door niets te doen van hem af kunnen komen. Het verzoek van Bruinooge namens de vertrouwenscommissie had Van Gelder kunnen afwijzen met het plausibele argument dat je in het algemeen beter een kandidaat kunt hebben die staat te trappelen dan een die betwijfelt of doorzetten wel een goed idee is. Doch in plaats van na ontvangst van het bedankbriefje achterover te leunen, heeft Van Gelder, zo schreef hij de minister, zich juist ingespannen Spahr over te halen zijn

intrekking ongedaan te maken. Dat moet hij gedaan hebben in de overtuiging dat Middelburg een burgemeester als Spahr van der Hoek nodig had – hetgeen Van Gelder volgens de burgemeester zelf ook meer dan eens tegen hem gezegd zou hebben.

Spahr was dus conform de wens van de commissie, de gemeenteraad en dankzij een extra inspanning van Van Gelder en Bruinooge, benoemd en daarna had “[d]e doener die de raad van Middelburg uitdrukkelijk wenste ... zware beleidsportefeuilles gekregen” en was hij “met grote voortvarendheid aan de slag gegaan” (Van Gelder, 29-06-2000: 2). De nieuwe burgemeester had een “geweldige impuls ... gegeven aan de gemeente Middelburg” en een “zwaar stempel gezet op het beleid” (ibid.). Zodoende had hij “mede gezien de relatieve zwakte van het college en de raad” volgens Van Gelder “een dominante positie verworven die voor een burgemeester van een grotere gemeente uniek te noemen” zou zijn (ibid.). Maar kennelijk had Spahr van dat overwicht het gebruik gemaakt dat raad en college voor ogen stond, want “over het ingezette beleid als zodanig” zou geen verschil van mening geweest zijn (ibid.). En, voegde de commissaris daar “voor de volledigheid” aan toe, dat was er in juni 2000, toen de raad hem heenzond, nog steeds niet (ibid.).

Met die positief getoonzette opening stelde de cdK zichzelf voor de lastige taak in het vervolg van zijn brief aan de minister uit te leggen waarom de raad desondanks in meerderheid was gaan vinden dat de burgemeester ontslagen moest worden. Hij deed dat als volgt.

De “zeer actieve burgemeester” had volgens hem van het begin af aan in Middelburg, dat “rurale (dorpse) trekken” zou vertonen, weerstand opgeroepen: “Sommigen binnen de muren van het stadhuis betoonden zich vanaf het begin ronduit vijandig. De burgemeester zag voor zichzelf een missie en dat was Middelburg om te turnen van een gezapig provinciestadje in een dynamische moderne gemeente” (ibid.).

Die woorden roepen meer vragen op dan ze beantwoorden. Aan een gemeente met dorpse trekken zou Spahr van der Hoek gewend moeten zijn, want hij was dertien jaar lang burgemeester van Coevorden geweest en dat telde in zijn tijd ongeveer 15.000 inwoners. En hoe verhoudt de weerstand die Spahr “van het begin af aan” opgeroepen (opgeroepen, schreef Van Gelder, niet: ontmoet) zou hebben zich met het eerder in het ambtsbericht benadrukte enthousiasme waarmee hij was binnengehaald? Wie waren de stadhuisbewoners die zich van meet af aan openlijk “vijandig” betoond hadden en vanwaar die houding? Opmerkelijk is ook dat de burgemeester “voor zichzelf een missie” zou hebben gezien - hoezo voor zichzelf? Had hij dan niet gedaan waarvoor hij aangezocht was? Dat moet het geval geweest zijn, want over het ingezette beleid, zo schreef Van Gelder immers, zou geen verschil van mening bestaan hebben.

In de woorden van de cdK klinkt iets door van een verhaal dat in de Zeeuwse hoofdstad medio 2000 al enige tijd rondzong. Namelijk

dat wat Spahr van der Hoek in Middelburg poogde te bereiken eerder een particuliere hobby van hemzelf zou zijn dan het uitvoeren van door de raad vastgesteld gemeentebestuur. Een vroege neerslag van die gedachte vond ik in de Provinciale Zeeuwse Courant van 19 juli 1999 in een commentaar – maar daar was iets aan voorafgegaan.

Kort daarvoor had er namelijk een portret van de burgemeester in NRC Handelsblad gestaan, en daarin hadden (onder andere) drie van de vier wethouders, te weten Strous, een van twee PvdA-ers, de VVD-wethouder mevrouw Van Dijk en locoburgemeester Bruinooge van het CDA, zich negatief over hem uitgelaten. De tweede PvdA-wethouder, Brakman had het daarentegen voor Spahr opgenomen (Dohmen & Greven, 12-07-1999). Een medebestuurder in de pers aanvallen is *not done* in Nederland. Onder normale verhoudingen had het drietal dus in politieke moeilijkheden moeten komen, maar dat gebeurde slechts ten dele.

Strous, die als een politieke brekebeen beschouwd werd, kreeg door zijn fractievoorzitter de wacht aangezegd en werd praktisch onder curatele van Brakman gesteld. De politieke leiders van CDA en VVD riepen hun wethouders echter niet tot de orde, zodat de PvdA om een duidelijk uitspraak vroeg. Wilden Bruinooge en mevrouw Van Dijk nu verder met de burgemeester en hadden zij vertrouwen in hem of niet? Die vraag werd door het duo niet luid en duidelijk met “ja” beantwoord, maar er kwam wel een gezamenlijke verklaring van Burgemeester en Wethouders van Middelburg. Daarin staat dat “[a]lle leden van [het] college...ondubbelzinnig [hadden] uitgesproken met elkaar door te willen gaan met de uitvoering van de bestuurlijke opdracht” en ook dat zij “het onderling geheel eens [waren] over de koers voor de komende jaren” (B&W Middelburg, 16-07-1999).

Over dat incident, dat in de wijze waarop het veroorzaakt (via de media) en behandeld (halfslachtig) werd typerend is voor de Middelburgse politieke verhoudingen van destijds, ging het bedoelde commentaar van de PZC, en dat was eveneens exemplarisch. De krant laakte *niet* het gedrag van de wethouders (de lezers van het dagblad werd zelfs niet verteld wat zij in de NRC gezegd hadden) doch hekelde de verklaring van B&W en nam in één moeite door de burgemeester op de korrel.

Die verklaring van het college leek volgens het commentaar nog het meest op “een doorzichtige poging om de aandacht af te leiden van het ware probleem: de burgemeester. De tegenstellingen in het dagelijks bestuur”, meende de commentaarschrijver verder, “zijn in bepaalde mate te herleiden tot ongepaste gedragingen van zijn voorzitter” – alsof die voorzitter zich op ongepaste wijze over de wethouders uitgelaten had (PZC, 19-07-1999).

Het ware probleem van het dagelijkse bestuur van Middelburg, vond Spahr van der Hoek daarentegen, was onderhuidse weerstand tegen het ingezette veranderingsproces waarvoor hij in huis gehaald was om er leiding aan te geven. Daar probeerden, zo was zijn overtuiging, zijn tegenstanders de vaart uit te halen en de energie vanaf te leiden, door in de publiciteit reuring te maken rond zijn persoon.

Terug naar het PZC-commentaar, waarvan de schrijver naar aanleiding van de verklaring van B&W vaststelde: *“De ‘koers voor de komende jaren’ is niet aan de orde gesteld, in tegenstelling tot de wijze waarop Kappie meent te moeten varen. De uitvoering van de (zelf verschaft) bestuurlijke opdracht is evenmin in het geding gebracht”* (ibid.). Daarmee zijn we eindelijk bij de reden waarom ik dit commentaar hier aanhaal: het tussen haakjes geplaatste gedeelte. De opdracht die *“Kappie”* Spahr van der Hoek in Middelburg uitvoerde zou hij, volgens de krant, *zichzelf* verschaft hebben.

Die uitspraak verdraagt zich niet met de feiten, maar mij gaat het hier om iets anders. Klinkt een echo van dat commentaar uit juli 1999 niet door in de woorden van de commissaris uit 2000 dat de burgemeester *“voor zichzelf”* een missie zou hebben gezien? Mij lijkt van wel; toch moet Van Gelder geweten hebben met welk oogmerk juist Spahr van der Hoek aangetrokken was.

De cdK vervolgde zijn ambtsbericht met: *“Hij heeft de andere aspecten van het burgemeestersambt [aan die missie] ondergeschikt gemaakt. Naar mijn indruk heeft zijn gedrevenheid om in Middelburg iets moois tot stand te brengen in combinatie met de weerstanden die hij bemerkte ertoe bijgedragen dat hij steeds meer op eigen kompas is gaan varen”* (Van Gelder, 29-06-2000: 2). Opnieuw is er een zekere overeenkomst tussen de woorden van de commissaris in 2000 en die van de PZC in 1999 aanwijsbaar. De krant vond toen dat *“de wijze waarop Kappie meent te moeten varen”* aan de orde gesteld was en Van Gelder schreef een jaar later op dat Spahr van der Hoek *“steeds meer op eigen kompas [was] gaan varen”*.

Desalniettemin was volgens het PZC-commentaar *“de koers”* niet in het geding, en in het ambtsbericht van 2000 staat dat er *“geen verschil van mening”* over het beleid was. Hoe kan men dat met elkaar verenigen?

Enig licht daarop wordt geworpen door een passage in een bijlage bij het ambtsbericht. Ik doel hierbij op het verslag van een gesprek van de vier wethouders (de twee PvdA-ers waren na een wethouderscrisis medio april 2000 vervangen door leden van de CU respectievelijk het AOV / Unie 55+) met commissaris Van Gelder op 31 mei 2000 over de samenwerking met de burgemeester. Een samenwerking die volgens hen vastgelopen was.

In dat gespreksverslag staat onder andere: *“In het algemeen storen de wethouders zich aan het feit dat de burgemeester onvoldoende terugkoppelt over zaken waar hij mee bezig is, bijvoorbeeld de contacten met het bedrijfsleven dat uitermate geïnteresseerd is in de Kwaliteitsatlas met het oog op toekomstige investeringen. De gemeente is tevens overvallen door de mogelijke komst van de Zeelandhallen naar Middelburg”* (Van der Hoop, 31-05-2000).

De Kwaliteitsatlas 2030 is een document dat een visie op de ontwikkeling van Middelburg tot dat jaar geeft en bevat ambitieuze plannen voor de stedenbouwkundige, demografische en economische ontwikkeling van de stad. De gemeenteraad had het plandocument zelf met één stem tegen aanvaard, en een tweede besluit, over de wijze van uitvoering, met algemene stemmen aangenomen. De drijvende kracht achter het opstellen zowel als het verwerklijken van de Kwaliteitsatlas was de burgemeester geweest – totdat hem de portefeuille Economische Zaken medio april 2000 ontnomen werd. Eind mei van datzelfde jaar namen de wethouders tegenover Van Gelder geen afstand van de plannen, maar wel van de man die de verpersoonlijking ervan geworden was. Zij vonden, zo blijkt, dat zij onvoldoende geïnformeerd werden over wat de burgemeester ondernam om nieuwe bedrijvigheid naar Middelburg te halen.

Spahr van der Hoek daarover: *“Ja, men wilde heel graag en heel precies alles weten van mijn contacten met bedrijven. Ik had geen geheimen voor het college, maar ontdekte al snel dat het college die ook niet had voor anderen; het lekte aan alle kanten. Alles, hoe vertrouwelijk ook, kwam in Middelburg op straat te liggen, hetgeen voor acquisitie funest is. Het aantrekken van bedrijven is een competitief proces. Wanneer een Amerikaans of een Japans bedrijf een vestiging in Europa wil neerzetten, vergelijkt het vestigingsplaatsen in meerdere landen. Uiteindelijk is er maar één plaats waar de arbeidsplaatsen erbij komen, en het is mijn doel dat dat Nederland is en dan vanzelfsprekend de gemeente waar ik voor werk. Wanneer stukken op straat komen te liggen, heeft dit om verschillende redenen een sterk negatieve impact: loose lips sink ships. De concurrerende steden zullen er hun voordeel mee doen door elementen van ons aanbod te kopiëren of te ontcrachten. Daarnaast zullen meer steden zich bewust zijn van de kans, zich in het proces mengen, en zand in de machine strooien. Maar ook het bedrijf zelf zal zich achter de oren krabben, want vestigingsinformatie is gevoelige informatie voor concurrerende bedrijven in dezelfde branche. Dat geldt bij een internationale vestigingsplaatskeuze, maar evenzeer als dat nationaal is, of wanneer er gekozen moet worden tussen plaatsen binnen een provincie of regio. In mijn vorige standplaats Coevorden kende ik dit probleem niet. Iedereen - zelfs wie politiek wat minder op mijn lijn zat - begreep het belang van het slagen van zo'n proces, er was een gedeelde 'spirit'. Door negatieve*

ervaringen moest ik in Middelburg wel voorzichtiger worden met wie ik wat over een acquisitie vertelde, en wanneer. Pas als zo'n project vastere vorm begon aan te nemen informeerde ik het college en betrok de andere portefeuillehouders erbij. Bij de vestiging van het waterschapskantoor en het behoud van Rijkswaterstaat voor Middelburg ging het nog net goed, maar bij de Franse multinational Leroy Merlin, die grond wilde kopen voor een grote vestiging, kwam informatie op het verkeerde moment in de verkeerde handen en ging het mis. Idem met de Zeelandhallen. Toen in de krant stond dat die mogelijk naar Middelburg zouden komen, waren wij er al lang mee bezig, maar de verantwoordelijke wethouders waren ook al maanden eerder op de hoogte gesteld, en vervolgens het college. Ze konden dus echt niet door het nieuws overvallen zijn. Bij het stedenbouwkundige aspect van dit project had ik wethouder Bruinooge zelfs het voortouw gegeven. Zelf kon ik voorjaar 2000, toen het begon uit te lekken, al niet veel meer doen, want door de collegewisseling had ik de portefeuille Economische Zaken medio april aan wethouder Luitwieler moeten overdragen".

In het geval van het waterschap en de vestiging van Rijkswaterstaat is het inderdaad voor Middelburg goed gekomen: het eerder naar Goes uitgeweken waterschap vestigde zich opnieuw in de Zeeuwse hoofdstad en Rijkswaterstaat bleef er en bouwde een groot nieuw kantoor. Maar hoe zat het dan met Leroy Merlin en wat was dat met die Zeelandhallen? Die acquisities zijn mislukt, zoveel maakt het raadplegen van de Gouden Gids al duidelijk, maar hoe kwam dat? Had de burgemeester de wethouders overal buiten gehouden? Of was er gelect en hebben de wethouders die projecten uit hun vingers laten glippen? Om die vragen te kunnen beantwoorden gaat het ambtsbericht een ogenblik terzijde.

§ 3 Eerste intermezzo: op eigen kompas

a Leroy Merlin

Beginnen we met Leroy Merlin. In een brief van 7 april 2000 aan het college van B&W toonde dat Franse bedrijf, onder verwijzing naar eerdere contacten met de ambtelijke rechterhand van Spahr van der Hoek, belangstelling voor een perceel grond van 30.000 vierkante meter ten behoeve van een nieuwe vestiging in Middelburg. Daar zouden minstens 130 fulltime arbeidsplaatsen komen (Vanderroost, 07-04-2000). Uit die brief blijkt dat het besluit naar de Zeeuwse hoofdstad te komen al was genomen; de multinational wilde de Nederlandse markt op en noemde de stad in dat verband "*een uitermate geschikte vestigingsplaats ... voor een goede start-up voor Leroy Merlin Nederland*". Leroy vroeg ook niet om informatie, maar wilde "*op zeer korte termijn een voorstel van grondaanbieding ... ontvangen*" voor een vestiging in het nieuwe bedrijfengebied Mortiere.

Die brief was aan B&W van Middelburg gericht maar in eerste instantie bij de portefeuillehouder acquisitie terechtgekomen. Op 7 april 2000 was dat nog de burgemeester en dat hij de wethouders erbij betrokken heeft staat vast. Het verslag van de vergadering van B&W van 11 april 2000 meldt daarover: *“Een notitie inzake verkoop grond op PDV-terrein Mortiere aan Leroy Merlin wordt door de burgemeester aan het college overlegd.”* (B&W Middelburg, 11-04-2000).

Een andere vermelding van het project vinden we in het verslag van een B&W-vergadering van 13 april 2000. Die luidt: *“De burgemeester heeft om deze extra vergadering gevraagd teneinde de twee nieuwe wethouders te informeren over de stand van zaken ten aanzien van:*

1. *De Nieuwbouw Rijkswaterstaat directie Zeeland op de locatie Poelendaele.*

2. *De verkoop van grond op het PDV-terrein Mortiere aan Leroy Merlin.*

De burgemeester is van mening dat de Raad op maandag 17 april a.s. ingelicht moet worden over deze twee zaken. De overige leden van het college zijn van mening dat het daar nog te vroeg voor is. Bovendien dient de Raad niet zomaar verrast te worden met deze twee zaken volgens de wethouders” (B&W Middelburg, 13-04-2000).

Het college van B&W werd dus op 11 april 2000 op de hoogte gesteld van de belangstelling van Leroy Merlin en twee dagen later werden op initiatief van de burgemeester de twee nieuwe wethouders verder bijgepraat. Dezelfde wethouders, die op 31 mei 2000 tegen Van Gelder zouden zeggen dat Spahr van der Hoek hen onvoldoende informeerde, maar op 11 april van dat jaar vonden dat de burgemeester te hard van stapel liep toen hij de gemeenteraad wilde inlichten.

Op 22 juni werd de burgemeester weggestuurd en een maand later bleek de kans op een vestiging van Leroy Merlin naar de PZC gelect te zijn. De krant wist in een artikel over de belangstelling voor het bedrijventerrein Mortiere op 22 juli 2000 tenminste in een tussenzinnetje te melden: *“Een serieuze buitenlandse kandidaat is de Franse doe-het-zelfketen Leroy Merlin”* (Hoving, 22-07-2000).

Daarna bleef het stil, tot wethouder Bruinooge zelf, en zonder slag om de arm, melding van de acquisitie maakte. Hij deed dat in de Faam/Vlissinger, een wekelijks verschijnend huis-aan-huisblad, waarin de gemeente Middelburg een mededelingenpagina had. En daarin stond op 31 augustus 2000 onder de kop *“Grote slag Mortiere”* onder andere het volgende. *“Een dag later kwam de wethouder [P.M. Bruinooge] nog met een verrassing: het Franse concern Leroy Merlin heeft besloten zich te willen vestigen in de Mortiere”. En: “Projectleider Mortiere H.L. Groutars van de gemeente Middelburg ziet de komst van Leroy Merlin*

als een groot compliment voor de stad. 'Zo'n bedrijf komt niet zomaar. Er is veel marktonderzoek gedaan in Nederland en Middelburg komt als beste locatie uit de bus. Dat betekent dat Merlin potentie ziet in Middelburg! De komst van het bedrijf kan trouwens ook een grote aanzuigkracht hebben voor andere bedrijven die zich in de Mortiere willen vestigen" (De Faam/Vlissinger, 31-08-2000).

Terwijl de burgemeester werkeloos thuis zat, maakte Bruinooge dus een goede beurt met de acquisitie. En de raadsleden, die op 13 april 2000 volgens de wethouders *"niet zomaar verrast [dienden] te worden"*, werden tijdens het zomerreces via een huis-aan-huisblaadje geïnformeerd. Naar anderen dan de PZC en de lezers van de Faam/Vlissinger was intussen al veel eerder dan 31 augustus en zelfs eerder dan 22 juli teruggekoppeld.

Hoe dat precies ging is niet bekend, maar een feit is dat Leroy Merlin op 27 april 2000, 14 dagen na de B&W-vergadering waarin de nieuwe wethouders door Spahr bijgepraat werden, een schriftelijke reactie kreeg op het verzoek grond voor een vestiging in Mortiere te mogen kopen. Het antwoord bestond uit de mededeling dat er eerst vastgesteld moest worden *"of uw formule een meerwaarde genereert voor de PDV-locatie en past binnen het concept dat thans het onderwerp van studie is. Eerst daarna is het opportuun financiële aspecten te bespreken. Op dit moment kunnen wij u dus nog geen grondaanbieding doen"* (Van Sliedrecht, 27-04-2000).

Van wie kwam die reactie? *Niet* van de wethouder grondzaken, financiën of acquisitie, doch van Amstelland Ontwikkeling Vastgoed. Dat bedrijf was de projectontwikkelaar die, samen met Heijmans Vastgoed en IBC Vastgoed, betrokken was bij een - op dat moment nog op te richten - consortium voor de ontwikkeling van Mortiere.

Hoe kwam Amstelland erbij op de brief van Leroy te reageren? Wel, volgens het schrijven zou *"de gemeente Middelburg"* dat aan het bedrijf gevraagd hebben. Welke vertegenwoordiger van de gemeente dat gedaan heeft staat er niet bij, maar de burgemeester was het niet; hij kwam er pas achter toen hij via een ambtenaar een kopie van de brief van Amstelland aan Leroy in handen kreeg, en hij was er niet blij mee.

Dat laatste maakte hij de wethouders in een B&W-vergadering op 2 mei 2000 duidelijk. De notulen melden daarover: *"[de burgemeester] acht deze [brief van Amstelland] volstrekt onaanvaardbaar en een ongeoorloofde verstrengeling van belangen. Met deze brief gaat Amstelland op de stoel van de gemeente zitten. De vraag is of Amstelland wel de partij is om deze brief met deze inhoud te verzenden. Besloten wordt deze brief morgen in het Bestuurlijk overleg Mortiere ter sprake te brengen en het ongenoegen kenbaar te maken over deze onjuiste gang van zaken in deze"* (B&W Middelburg, 02-05-2000).

Tegenover mij zei Spahr van der Hoek daarover: *“Met de brief van Leroy was de buit praktisch al binnen. De gemeente hoefde alleen nog maar toe te happen, de grondprijs was echt geen probleem geweest. De komst van het bedrijf zou de trekker geweest zijn die voor de ontwikkeling van Mortiere nodig was. Als je voor Middelburg in dit marktsegment een vestiging met deze uitstraling binnenhaalt komen andere bedrijven daarna een stuk gemakkelijker. Zo'n trekker moet je hebben. Maar Amstelland had grote belangen in dezelfde sector als waarin Leroy Merlin actief was. Amstelland was dus de concurrentie en je kunt je voorstellen hoe ze daar dachten over een vestiging van Leroy in Middelburg”*.

Dat de wethouders in de gewraakte brief ook een ongeoorloofde verstrengeling van belangen zagen is niet gebleken, maar zij hebben wel iemand ter verantwoording geroepen voor wat in de notulen van B&W een *“onjuiste gang van zaken”* genoemd werd. Te weten: Spahr van der Hoek. De burgemeester kreeg kort daarna in de marge van een vergadering een aantal kritische opmerkingen van wethouder Bruinooge te verwerken, waarvan er één over de vestiging van Leroy Merlin ging. En de pijn zat inderdaad bij de terugkoppeling van informatie over de acquisitie van het bedrijf.

Spahr reageerde in eerste instantie mondeling op die kritiek van Bruinooge, maar stelde die later op schrift en stuurde de betreffende brief aan het hele college. Hij schreef daarin onder andere: *“de suggestie dat ik bewerkstelligd zou hebben dat Freerk Faber de belangrijke vestiging van de Franse multinational Leroy Merlin niet voldoende tijdig aan de ‘lijn-organisatie’ zou hebben meegedeeld mist ... elke grond. Navraag bij Freerk geeft aan dat hij ... dit contact al begin april heeft teruggekoppeld naar de lijn. Omdat speciaal voor deze acquisities het projectteam marketing & PR Mortiere met de consortiumpartners is ingesteld heeft Freerk eveneens hier de betrokkenen ingelicht. Ook het coördinatieteam is op de hoogte gesteld”* (Spahr van der Hoek, 23-05-2000).

Freerk Faber was de rechterhand van de burgemeester als het om acquisities ging. Hij werd in het ambtelijk apparaat met argusogen bekeken en achter zijn rug *“junior”* en in de PZC *“het kloontje van Coevorden”* genoemd (PZC, 12-07-1999). Dat laatste omdat hij Spahr van der Hoek ook in diens vorige standplaats ondersteund had. In Middelburg was Faber niet in de lijnorganisatie geplaatst, waardoor hij niet onder het hoofd van een dienst viel, doch rechtstreeks aan de burgemeester rapporteerde. Die *bypass* was tegen de zin van de ambtelijke top, hetgeen te begrijpen is als men bedenkt dat een deel van de ambtelijke machtsbasis bestaat uit controle over de informatiestromen van en naar een bestuurder.

De wethouderscrisis van april 2000 bood een kans die weeffout te herstellen. En uitstel kon het kennelijk niet lijden want het

gebeurde al bij de eerste vergadering van het vernieuwde college. In het kabinetsverslag van die bijeenkomst staat daarover: *“Besloten wordt acquisitie binnen de lijnorganisatie te brengen en te positioneren op de afdeling Economische Ontwikkeling en Grondzaken bij de dienst Stadsontwikkeling. Hierbij wordt aangetekend dat de functionaris (Freerk Faber, N.B.) in overleg met de dienstdirecteur en het afdelingshoofd voor een deel van zijn taken die vrijheid behoudt die nodig is voor een goede uitoefening van de acquisitietaken”* (B&W Middelburg, 18-04-2000).

De burgemeester meende dat *“inbedding in de lijnorganisatie remmend [zou] werken op de uitoefening van de acquisitiewerkzaamheden”* (op. cit.), maar werd door de wethouders overruled. En een maand later, op 16 mei 2000, maakte hij uit de opmerkingen van wethouder Bruinooge op dat hem, Spahr van der Hoek, verweten werd Faber ertoe aangezet te hebben de lijnorganisatie niet bijtijds over Leroy Merlin geïnformeerd te hebben – wat hij bestreed.

Doch hij bleek een misverstand te bestrijden, het ging de wethouders om iets anders. Want wat schreven zij terug? Dit: *“Freerk Faber had de terugkoppeling via de lijn moeten doen en niet via zijn voormalige portefeuillehouder [Spahr van der Hoek]. Het ging met name om de brief van N.M.B. Amstelland die hij de maandag voor de collegevergadering per fax had gekregen (handig zo’n fax met datum en tijd erop)”* (Bruinooge et al, 30-05-2000). Het tussen haakjes toegevoegde zinnetje over het gemak van een fax geeft de indruk van kinnesinne, en dat doet het probleem van de wethouders ook. De steen des aanstoots was immers dat Faber een afschrift van de brief van Amstelland aan Leroy Merlin rechtstreeks aan Spahr had geven; dat had volgens hen via de lijn (lees: via Fabers diensthoofd) moeten gaan, en dat wreven zij Spahr aan.

Zou het gewraakte schrijven de burgemeester *‘via de lijn’* ook onder ogen zou zijn gekomen? Als hij die brief wat de wethouders betreft best had mogen zien, waarom er dan een punt van gemaakt dat hij van Freerk Faber een kopie gekregen had? Wie Bruinooge en de zijnen er niet van wil verdenken een fetisj van een procedure te maken, komt al gauw in de verleiding te vermoeden dat het niet hun bedoeling was dat de burgemeester het epistel onder ogen zou krijgen en dat zij aan zijn kritische opmerkingen over belangenverstrengeling ook geen behoefte hadden.

Hoe dat ook zij, de wethouders hadden ook andere zorgen kunnen hebben. En niet alleen over belangenverstrengeling, hoewel daar in het openbaar bestuur altijd voor gewaakt behoort te worden, maar bijvoorbeeld over het risico dat Leroy Merlin door die brief van de projectontwikkelaar zou afhaken.

Dat had zorgen moeten baren, omdat het gemeentebestuur van Middelburg werkgelegenheid wilde scheppen door nieuwe bedrijvigheid aan te trekken; precies vanwege zijn staat van dienst op

dat gebied had men Spahr van der Hoek aangetrokken. Welnu, wie dat wil dient zorgvuldig om te gaan met een bedrijf dat, naast een eenmalige investering in grond en de bouw van een bedrijfspand, 130 fulltime arbeidsplaatsen in het vooruitzicht stelt. Die arbeidsplaatsen zouden er bovendien relatief snel kunnen komen, want Leroy Merlin had haast, zo blijkt niet alleen uit de brief waar ik eerder uit citeerde, maar ook uit wat de PZC op 30 augustus 2000 schreef: *“Het bedrijf wil in het voorjaar van 2002 een winkel in doe-het-zelfartikelen en woningdecoratie openen”* (Berkelder, 30-08-2000). Als alles zou zijn gegaan zoals gepland, dan hadden de nieuwe arbeidsplaatsen er op een termijn van ongeveer twee jaar kunnen zijn.

Uit het genoemde krantenartikel kan men voorts afleiden dat Leroy ervan uit moet zijn gegaan dat de prijs van de grond noch de medewerking van de gemeente een probleem zou zijn. En er staat nog meer interessante informatie in. Bijvoorbeeld een bevestiging van de bewering van de burgemeester dat Amstelland belangen in dezelfde sector had als waarin Leroy Merlin actief was.

Bedrijfsleider Baljeu van Karwei Middelburg zou namelijk tegen de PZC gezegd hebben verbaasd te zijn *“dat Amstelland Ontwikkeling, één van de drie partijen die het consortium voor de ontwikkeling van de Mortiere vormen, een buitenlandse bouwmarkt naar Middelburg haalt. NBM-Amstelland bezit via dochteronderneming Cementbouw Detailhandel tientallen bouwmarkten in Nederland, waaronder de Middelburgse Karwei”* (ibid.).

Ook valt uit het artikel te leren dat de gevestigde bedrijven niet te wachten zaten op een nieuwe keten van bouwmarkten in Nederland, te beginnen in Middelburg. Eigenlijk vonden ze dat de gemeente zo niet met hen kon omgaan: zij wilden bij de beslissing over de vestiging van een concurrent betrokken zijn. De al eerdergenoemde Baljeu van Karwei zou van het nieuws *“geschrokken”* zijn en marketingmanager P. van Montfrans van de Middelburgse Praxis zei volgens de krant: *“We zijn al tijden met de gemeente in gesprek. Ik vind het vreemd dat je als Middelburgs bedrijf uit de pers verneemt dat een vier keer zo grote buitenlander naar het gebied komt”* (ibid.).

Werd in de Faam/Vlissinger het voornemen van Leroy naar Middelburg te komen op de gemeentepagina een *“verrassing”* van wethouder Bruinooge genoemd, in het PZC-artikel bleef Bruinooge ongenoemd. Bedrijfsleider Baljeu verkeerde kennelijk onder de indruk dat het consortium het bedrijf naar Middelburg wilde halen. En de naam van Bruinooge viel ook niet in een ander PZC-artikel over de kwestie dat onder de kop *“Bouwmarkt is niet welkom”* verscheen. Daarin vroeg H. Jak van Karwei zich af: *“Waarom kiezen*

voor Leroy Merlin zonder vooroverleg met de bestaande bouwmarkten? ... Waarom kiezen zonder gedegen onderzoek, zonder de Kamer van Koophandel te raadplegen? Die vragen moet de politiek beantwoorden" (Van der Sluis, 20-01-2001).

Wie Jak met *"de politiek"* bedoelde is niet bekend, maar het ligt voor de hand aan de verantwoordelijke wethouder te denken. Doch nu er weerstand bleek te zijn bij de al gevestigde bouwmarkten ging Bruinooge niet meer over de acquisitie en hij maakte er zich ook niet sterk voor. De PZC schreef daarover op 17 januari 2002:

"Verantwoordelijk wethouder P. Bruinooge laat de beslissing over aan het consortium dat het gebied ontwikkelt. 'Als ze er met Leroy Merlin niet uitkomen, kiezen ze gewoon voor een alternatief plan', zegt hij" (Magnée, 17-08-2002).

Het krantenartikel waar ik hierboven uit citeerde stamt uit eind 2002, toen het bedrijf zijn nieuwe vestiging al geopend had willen hebben. De onderhandelingen hadden zich toen dus al ruim twee jaar voortgesleept. Hetzelfde bericht laat tussen neus en lippen door ook zien wat het bereiken van overeenstemming nog meer in de weg stond. De krant schreef daarover: *"In eerste instantie was het de bedoeling dat het consortium dat Mortiere ontwikkelt, ook alle bedrijfsgebouwen neerzet. Het Franse bedrijf heeft echter aangegeven zelf te willen bouwen"* (ibid.). En op 4 juli 2002 heette het: *"De Fransen komen alleen als ze zelf mogen bouwen"* (De Vriend, 04-07-2002). Ook hier botsten de belangen. De projectontwikkelaars die het consortium vormden wilden de bedrijfspanden bouwen, maar het Franse bedrijf voelde kennelijk niet voor gedwongen winkelnering.

Wat het *"alternatieve plan"* in ging houden, dat wil zeggen: de optie waar men volgens Bruinooge voor zou kunnen kiezen als men er met Leroy Merlin niet uitkwam, bleek later. Op Mortiere vestigden zich namelijk de bouwmarkten die bezwaar gehad hadden tegen de komst van de Franse concurrent: Praxis en Karwei. Op 26 mei 2004 schreef de PZC in een berichtje daarover: *"Al eerder dit jaar tekenden de bouwmarkten Praxis en Karwei contracten voor het nieuwe bedrijventgebied. De twee winkels openen naar alle waarschijnlijkheid eind dit jaar de deuren"* (Magnée, 26-05-2004).

Praxis en Karwei zouden inderdaad eind 2004 nieuwe winkels in Mortiere openen en daar volgt uit dat bij het consortium geen twijfel over de meerwaarde van *hun* formules bestond. Doch een krachtige impuls voor de Middelburgse werkgelegenheid bleef uit. De genoemde bedrijven openden namelijk geen nieuwe *vestigingen*: ze *verhuisden* naar Mortiere. Van Arnestein, een ander Middelburgse bedrijventerrein. Die binnengemeentelijke verhuizing heeft hooguit enkele arbeidsplaatsen voor Middelburg opgeleverd, en die zijn op zijn vroegst eind 2004 gerealiseerd, terwijl Leroy Merlin er 130 voor begin 2002 in het vooruitzicht stelde.

Of dat aantal arbeidsplaatsen er ook echt gekomen zou zijn en wat dat betekend had voor de gevestigde bedrijven weet niemand, net zo min als vaststaat wat er gebeurd zou zijn als het verzoek van het Franse bedrijf anders behandeld was. Feit is echter dat een door de burgemeester geschapen reële kans op groei van de werkgelegenheid en versterking van de regionale economie eerst gelekt, daarna door Bruinooge geclaimd, vervolgens aan gevestigde belangen uit handen gegeven, en tenslotte gemist werd.

b De Zeelandhallen

Met de casus die door de wethouders in hun gesprek met de cdK als voorbeeld genoemd werd, blijkt iets soortgelijks het geval te zijn geweest. Het nieuws dat de Zeelandhallen mogelijk van Goes naar de Zeeuwse hoofdstad zouden verhuizen stond op 26 mei 2000 in de PZC. De krant had lucht van de plannen gekregen en was navraag gaan doen. Zij schreef daarover onder andere: *“De Middelburgse wethouder P.M. Bruinooge (ruimtelijke ordening) beaamt dat er sprake is van oriënterende gesprekken tussen Van Vliet (de exploitant van de hallen, N.B.) en de gemeente”* (Koek, 26-05-2000). Ik herinner er aan dat Spahr van der Hoek beweerde dat de bij het project betrokken wethouders in mei 2000 toen het in de krant stond al maanden op de hoogte waren en dat hij het nieuwe college dat medio april aantrad ook meteen had ingelicht, terwijl de wethouders op 31 mei 2000 tegen de cdK zeiden dat zij door het nieuws *“overvallen”* waren.

Met die woordkeus sloten de wethouders aan bij de commotie die ontstond over het nieuwtje dat de PZC enkele dagen voor het gesprek gebracht had. De verhalen die de ronde deden maakten dat de exploitant van de hallen, Van Vliet, het een en ander wilde rechtzetten. Hij schreef over de gang van zaken in een brief aan de burgemeester onder andere het volgende.

“Tijdens de beurs Contacta in 1999 hebben wij kennisgenomen van de kwaliteitsatlas van de Gemeente Middelburg waarin een aantal plannen wordt omschreven en onder verwijzing naar het recreatieve hoofdstuk zagen wij aansluiting op onze ideeën. Het spreekt voor zichzelf, dat wanneer je tijdens de beurs Contacta de stand van de Gemeente Middelburg bezoekt en je aldaar enthousiast uitlaat over de wederzijdse plannen er uiteraard een nader gesprek volgt omtrent de mogelijkheden daarvan. Nadat pas duidelijk werd dat deze gesprekken tot resultaten konden leiden, heeft ondergetekende tezamen met zijn raadsman de heer mr. C.T.E. Nuis de Gemeente Goes via wethouder mr S.J. Heijning geïnformeerd over de lopende gesprekken met de Gemeente Middelburg. Datzelfde is gebeurd door een contact van wethouder P.M. Bruinooge met wethouder C.R.M.M. Linssen” (Van Vliet, 30-05-2000).

Dat schreef Van Vliet één dag voordat de wethouders tegen Van Gelder zeiden zich overvallen te voelen, terwijl volgens Van Vliet in elk geval Bruinooge op de hoogte geweest moet zijn. En Spahr van der Hoek stelde dat hij Bruinooge het voortouw gegeven had bij het stedenbouwkundige aspect van de acquisitie. Maar die maakte niet de indruk er hard aan te willen trekken. *“Middelburg zal de Zeelandhallen te zijner tijd verwelkomen, maar is niet bedroefd als Van Vliet besluit in Goes te blijven”* zou hij volgens de krant gezegd hebben (Koek, 26-05-2000).

Bruinooge stond dus niet te trappelen en Van Vliet besloot uiteindelijk maar niet naar Middelburg te verhuizen. De hallen werden later gekocht door de gemeente Goes, weer doorverkocht en vervolgens vernieuwd en fors uitgebreid. Er zou door de nieuwe exploitant zo’n 20 miljoen in geïnvesteerd worden in de verwachting dat de bezoekersaantallen binnen een jaar zouden verdubbelen, zo wist de PZC later te melden onder de kop *“De Zeelandhallen, daar zit muziek in”* (Balkenende & Kutterink, 28-12-2006).

Een wethouder die de werkgelegenheid wil bevorderen en op voorhand zegt niet bedroefd te zullen zijn als zo’n kans gemist wordt, dat ziet men maar weinig. Wat daar slecht bij past is dat Bruinooge vervolgens poogde iets soortgelijks, dat later het Zeeuws Evenementen Podium (ZEP) zou gaan heten, van de grond te krijgen. Een hal van 10.000 vierkante meter voor beurzen en presentaties zou daar de kern van moeten gaan uitmaken. Het plan werd in de publiciteit neergezet als een regelrechte bedreiging voor de Zeelandhallen in Goes (Berkelder, 22-05-2003) – maar omgekeerd gold dat natuurlijk evenzeer.

Dat ZEP-plan roept nieuwe vragen op. Bijvoorbeeld deze: als Bruinooge een evenementencomplex in Middelburg wilde hebben, hadden hij en de andere wethouders zich dan niet blij verrast moeten tonen door de mogelijke overkomst van de Zeelandhallen – zelfs als het nieuw voor hen was toen het in de krant stond? En had men dan niet wat harder moeten lopen om ze in de wacht te slepen? De Zeelandhallen hadden hun bestaansrecht bewezen en zouden ook in Middelburg wel levensvatbaar zijn – maar zou een nog op te richten complex, waarvoor nog geen exploitant gevonden was en dat tegen de vlakbij gelegen Zeelandhallen zou moeten opboksen, dat ook zijn? Misschien wel, misschien niet, maar waarom heeft Bruinooge dat risico genomen? Om Goes niet te mishagen?

Voor zover bekend werden dit soort vragen niet in het openbare debat opgeworpen. Wel kwam er, zoals gezegd, onmiddellijk na het krantenbericht van 26 mei 2000 rumoer over de vraag of het Spahr van der Hoek was geweest die het initiatief had genomen. Dat zou dan namelijk volgens zijn critici ondermaats handelen en het weglukken van bedrijven geweest zijn.

Die geluiden werden zo sterk dat de exploitant van de Zeelandhallen er stelling tegen nam – daarom schreef hij de brief waar ik al eerder uit geciteerde. Hij besloot dat schrijven met de woorden: *“Er is dus absoluut, en dat moet sterk benadrukt worden, absoluut geen sprake van stiekem handelen door één der partijen en ... kreten van ondermaats handelen, het weglukken van bedrijven [zijn] zeker niet op hun plaats”* (Van Vliet, 30-05-2000).

Maar de ophef die gemaakt werd over de mogelijke verhuizing, die zich met name tegen Spahr van der Hoek als de vermoedelijke aanstichter van het kwaad richtte, kon Van Vliet niet wegnemen. De publieke opwinding daarover kan Van Gelder niet ontgaan zijn, en daarvan werd door de wethouders in hun gesprek met hem gebruik gemaakt: met zo’n burgemeester viel toch niet samen te werken? Zelfs zij waren overvallen door het nieuws dat zoveel deining veroorzaakt had.

c Andere prioriteiten

Terug nu naar het varen op eigen kompas, dat, volgens het ambtsbericht, de burgemeester in de loop van de tijd steeds meer zou zijn gaan doen. Daarover zei ik dat die uitlating van de cdK moet slaan op de klacht van de wethouders dat de burgemeester te weinig terugkoppelde over zijn contacten met het bedrijfsleven, terwijl Spahr beweerde dat hij hen wel degelijk informeerde, doch daarvoor wel het juiste moment moest afwachten. Als hij hen te vroeg over lopende acquisities vertelde, zo was zijn ervaring, dan kregen de verkeerden het voortijdig te horen en dan liep de zaak daarna maar al te vaak alsnog in het honderd.

Wat valt daarover te zeggen, nu we wat meer weten over de afgeketste acquisities van Leroy Merlin en de Zeelandhallen? Het *minste* is dat die twee casus de beweringen van de burgemeester zeker niet ontcrachten en nog veel minder het gelijk van de wethouders aantonen. Beide gevallen geven vooral aanleiding vragen te stellen over wat voor de wethouders voorrang had. Dat zij meer oog hadden voor het scheppen van werkgelegenheid door het aantrekken van nieuwe bedrijven dan voor de belangen van projectontwikkelaars en al in Middelburg gevestigde ondernemingen is niet gebleken. Ook woog kennelijk de verhouding met het gemeentebestuur van Goes zwaarder dan een kans op een economische oppepper voor Middelburg. En het is onmiskenbaar dat weerzin tegen de burgemeester bij de wethouders hoog genoteerd stond.

Werpen we, alvorens de volle aandacht weer te richten op het ambtsbericht van Van Gelder, nog een blik op twee andere beweringen die Spahr van der Hoek in dat verband deed.

Zijn stelling dat het Middelburgse college zo lek was als een mandje vindt steun in wat we hierboven zagen. En ook in het volgende. De schrijver van het commentaar van de PZC van 16 juni 2000 kende klaarblijkelijk de grief van de wethouders over de burgemeester die zij op 31 mei bij de cdK hadden geuit. En de krant koos hun kant door te beweren dat de burgemeester solistisch te werk ging. Hij schreef in dat verband: "*Spar*¹ *hecht eraan om, vanuit zijn krimpende positie*², *als een ongenaakbare zelfstandige op pad te gaan*" (PZC, 16-06-2000). In zijn ambtsbericht, zagen we al, zou commissaris Van

¹ 'Spar' in plaats van 'Spahr' is op deze plaats geen vergissing. Over de juiste spelling is heel wat te doen geweest. Oorspronkelijk was het 'Spahr', dus met die de uitspraak (Spaar) bepalende 'h', maar om redenen die niet meer te achterhalen zijn is de naam ooit als Spar van der Hoek in de burgerlijke stand beland. De familie liet echter alles bij het oude en de burgemeester volgde die traditie. De PZC en NRC-Handelsblad vonden dat onjuist. Er werd zelfs van valsheid in geschrifte, een ongeldige benoeming en kwaadheid van het staatshoofd gerept; dat alles omdat die 'h' op het Koninklijk Besluit staat waarmee Spahr in 1997 benoemd is. De PZC schreef daarover in een commentaar: "Ware Majesteit verdraagt geen onwaarachtigheid. In deze zin mag de BV Spar Vooruit in deze dagen van gramschap rekenen op Koninklijke afkeuring. Het Kabinet der Koningin heeft het Kabinet van de Commissaris der Koningin in Zeeland op de hoogte gesteld van het misnoegen van de Majesteit inzake de onreglementaire naamsaanneming door de Middelburgse burgemeester. De Majesteit heeft haar handtekening geplaatst onder een koninklijk besluit dat de benoeming van een heer Spahr bekrachtigde. Nu deze heer in wettigheid niet blijkt te bestaan, kan de Koningin zich – op basis van incorrecte informatie, gul verstrekt door een heer Spar – misleid voelen. Daarmee is zij gedwongen tot medeplichtigheid aan een vorm van onzin die op een 'familietraditie' geschraagd schijnt te zijn. Haar hoge ambt lijkt daarmee niet verbonden te mogen worden. De Koningin geeft er, in afwijking van haar minister van Binnenlandse Zaken, blijk van een officiële handtekening niet als een 'technisch gebaar' te zien. Heer Spar heeft, in zijn onbegrepen zucht naar naamsverfraaiing, alles behalve de Koninklijke weg bewandeld. Hij heeft zich met zijn eigenmachtig gedrag in feite boven de Koningin gesteld. Dat kan, zo vindt men op Noordeinde en Korte Vijverberg, niet zonder reactie blijven. Daar is inmiddels duidelijk geworden dat in Middelburg – letterlijk – de verkeerde man is benoemd. Dat is te Middelburg reeds eerder gevoeld" (PZC, 17-07-1999). Na de rel gingen NRC-Handelsblad en de PZC 'Spar' of 'Spa(h)r' schrijven. De ontstemming van Hare Majesteit moet echter meegevallen zijn, want de als perfectionist bekendstaande vorstin ondertekende een ontslagbesluit waarin de naam met 'h' staat. Bovendien heeft zij bij Koninklijk Besluit verordonneerd dat de overheidsadministratie de naam moet schrijven zoals de drager ervan dat zijn hele leven al doet: met 'h' dus. Zie ook § 1 van het vijftiende hoofdstuk. In dit boek volg ik de Kroon en de traditie, maar in citaten heb ik uiteraard de in het origineel gebruikte schrijfwijze overgenomen; vandaar dat in dit geval 'Spar' en niet 'Spahr' gespeld is.

² De wethouders hadden de burgemeester medio april 2000 alle portefeuilles die hem niet bij wet opgedragen waren ontnomen.

Gelder dat echoën door te beweren dat de burgemeester *“steeds meer op eigen kompas (was) gaan varen”* (Van Gelder, 29-06-2000).

De volgende woorden uit het commentaar geven reliëf aan een andere bewering van de burgemeester. Zij luiden: *“Keer na keer is vastgesteld, dat het hoge woord (van Spahr van der Hoek, N.B) geen enkele grootse daad tot gevolg had”* (PZC, 16-06-2000). Dat strookt met de uitspraak van Spahr dat zijn tegenstanders erop uit waren zijn acquisitiebeleid als een mislukking af te schilderen. De weigering van de wethouders de raad te informeren over Leroy Merlin, het toeschrijven aan Bruinooge van die acquisitie, en hun reactie op de mogelijke komst van de Zeelandhallen doet inderdaad vermoeden dat zij hem het krediet daarvoor domweg niet gunden. En de PZC-commentator deed dat blijkbaar ook niet, want hij zag *“geen enkele grootse”* daad.

Opvallend is dat PZC-journalist Van der Sluis enkele dagen na het bedoelde commentaar in een overzichtsartikel wel successen van Spahr zag. Leroy Merlin en de Zeelandhallen noemde hij niet, maar hij meende wel dat *“sinds de komst van Spar van der Hoek het geluid van heimachines tot in de verre omtrek van Middelburg [was] te horen”* (Van der Sluis, 22-06-2000). En hij memoreerde dat Spahr het waterschap, dat onder zijn voorganger Rutte naar Goes vertrokken was, terug naar Middelburg had weten te halen en dat het college onder aanvoering van de burgemeester er onlangs nog in geslaagd was de vestiging van Rijkswaterstaat voor de stad te behouden (ibid.). En zo noemde Van der Sluis nog een paar zaken die de schrijver van het commentaar kennelijk ontgaan waren – of die hij niet groots genoeg vond, dat kan natuurlijk ook.

§ 4 Het ambtsbericht (2)

Dankzij het voorgaande intermezzo kunnen we de cryptische opmerking in de brief van cdK Van Gelder dat de burgemeester in *“zijn gedrevenheid om in Middelburg iets moois tot stand te brengen in combinatie met de weerstanden die hij bemerkte ... steeds meer op eigen kompas is gaan varen”* (Van Gelder, 29-06-2000: 2) iets beter plaatsen. Het ambtsbericht was echter voor de bewindsman van Binnenlandse Zaken bedoeld, en of die dat er allemaal uit heeft kunnen halen betwijfel ik. En waar die weerstand tegen de burgemeester nu precies vandaan kwam schreef de commissaris ook niet voor de minister op.

Een volgende interessante uitspraak in het ambtsbericht is dat Spahr van der Hoek *“de andere aspecten van het burgemeestersambt [aan de missie Middelburg om te turnen in een dynamische moderne stad] ondergeschikt”* zou hebben gemaakt (ibid). Die uitlating is niet gemakkelijk door het geven van aanvullende informatie begrijpelijker

te maken. Welke aspecten van het ambt had Van Gelder op het oog? Vast staat dat iedere burgemeester bij wet opgedragen taken heeft en daarnaast ook een burgervaderlijke of -moederlijke rol moet spelen. In veel gemeenten laten de wethouders voor een burgemeester niet meer over om te doen. Had Spahr van der Hoek daar de kern van zijn ambtsvervulling van gemaakt, dan zou hem omgekeerd tegengeworpen kunnen worden dat hij zijn beleidsportefeuilles eraan ondergeschikt gemaakt had. Maar dat kon in Middelburg, waar hij onmiddellijk na zijn aantreden juist “zware” beleidsportefeuilles gekregen had, niet de bedoeling geweest zijn.

Daar komt bij dat de woordkeus van de cdK de indruk zou kunnen wekken dat Spahr van der Hoek van sommige taken van een burgemeester te weinig werk gemaakt had. Als dat zo was had Van Gelder het moeten vermelden – maar de cdK deed er op dit punt verder het zwijgen toe.

De volgende passage uit het ambtsbericht gaat niet over het gedrag van de burgemeester, maar vooral over dat van anderen. *“De sluimerende onvrede vond mede via de pers een uitweg in een reeks van voorvallen, waarbij de schuld, in vele gevallen ten onrechte, bij de burgemeester werd gelegd. Als voorbeelden noem ik de afwezigheid van de heer Spahr van der Hoek in de oudejaarsnacht toen er rellen uitbraken in Arnhem, het langdurige en kostbare verblijf in Hotel Arneville, de ‘h’ in zijn naam. Ten aanzien van de vermeende seksuele intimidatie en het declaratiegedrag zijn grondige onderzoeken uitgevoerd. Niettemin heeft deze reeks gevallen door voortdurende herhaling in de pers de beeldvorming blijvend bepaald”*, zo deelde de commissaris de bewindsman mee (ibid.).

In “vele” gevallen zou de burgemeester dus onterecht beschuldigd zijn. De formulering die Van Gelder koos laat de mogelijkheid open dat er ook terechte beschuldigingen geweest zijn. Als die er waren hadden ze genoemd moeten worden. Want ook hier geldt: in functie gemaakte fouten zijn van belang bij een ontslag, en als ze er niet (of van ondergeschikt belang) waren had Van Gelder gewoon op moeten schrijven dat de burgemeester volgens hem geen blaam trof – iets dat hij overigens wel in de krant zei.

Klip en klaar is wel zijn conclusie: het was niet Spahrs gedrag geweest dat hem de kop gekost had, doch beeldvorming. De onterechte beschuldigingen hadden door voortdurende herhaling in de pers het imago van de burgemeester blijvend bepaald. Helaas vermeldde de cdK niet wie die onterechte beschuldigingen geuit had of hadden - misschien dezelfde niet nader genoemde personen in het stadhuis die van meet af aan openlijk vijandig gedaan zouden hebben? Net zomin schreef hij op wat daarachter zou kunnen zitten en waarom de pers – ik neem aan dat Van Gelder met name de regionale media, dus Omroep Zeeland en vooral de Provinciale

Zeeuwse Courant op het oog had – die valse aantijgingen was blijven herhalen en het vuurtje aangewakkerd had.

Tot zover de gang van zaken volgens het ambtsbericht tot medio 2000. Over de acute crisis die in de extra raadsvergadering van 22 juni 2000 en de motie van wantrouwen uitmondde schreef Van Gelder onder andere het volgende. De vier wethouders hadden de burgemeester op 30 mei 2000 een brief geschreven met de slotzin: *“Wij denken dat het tijd wordt dat u eens bij zichzelf te rade gaat en nadenkt over de vraag of u nog wel kunt blijven functioneren als burgemeester van Middelburg”* (Bruinooge et al. 30-05-2000).

Die al eerdergenoemde brief is het epistel waarin de wethouders het handelen van de burgemeester – of van Freerk Faber – ten aanzien van het schrijven van projectontwikkelaar Amstelland aan Leroy Merlin bekritiseerden. Zij hadden Van Gelder daar een afschrift van gestuurd en de dag daarop, 31 mei 2000, zou het viertal bij de cdK gekomen zijn met de boodschap: *“Het water staat ons tot aan de lippen, zo kunnen wij niet verder met deze burgemeester, commissaris help ons”* (Van Gelder, 29-06-2000: 2). Ook die passage verdient een toelichting. Daarom gaat het ambtsbericht wederom even terzijde.

§ 5 Tweede intermezzo: springtij

Bij twee van de vier wethouders die op 31 mei 2000 zeiden dat het water hen tot aan de lippen stond, moet dat snel gestegen zijn. De wethouders L. Luitwieler (ChristenUnie) en R. Visser (AOV/Unie 55+) waren namelijk na de collegewisseling van april 2000 (waarbij de PvdA opstapte, de Christen-Unie en de AOV/Unie 55+ toetraden en de burgemeester zijn beleidspportefeuilles verloor) nog maar net in functie.

De wethoudersbrief met hun loopbaanadvies was een reactie op Spahrs schriftelijke weerwoord op mondeling geuite kritiek van Bruinooge na afloop van de B&W-vergadering van 16 mei 2000. De wethouders bespraken de tekst met hun fracties op 25 mei, en toen was er, afgezien van het constituerende beraad, zes keer een reguliere B&W-vergadering gehouden. Volgens de stukken waarover ik beschik waren die op 18 en 25 april en op 2, 9, 16 en 23 mei 2000. Op 25 april en 2 mei had wethouder mevrouw Van Dijk wegens vakantie verstek laten gaan en haar collega Visser om dezelfde reden op 2 en 9 mei. Spahr van der Hoek was zelf op 23 mei 2000 verhinderd doordat hij als korpsbeheerder van de Zeeuwse politie de procureur-generaal moest ontvangen (B&W Middelburg, 18-04-2000; 25-04-2000; 02-05-2000; 09-05-2000; 16-05-2000; 23-5-2000).

Daar volgt uit dat, toen de wethouders hun brief met de eigen fracties bespraken, Luitwieler vijf collegevergaderingen met Spahr

van der Hoek had meegemaakt en Visser drie, terwijl B&W in die periode van vijf weken twee keer voltallig vergaderd hadden. Daarbij moet nog aangetekend worden dat Visser het ambt parttime vervulde plus twee weken op vakantie was, en Luitwieler tot juli maar weinig tijd aan het wethouderschap kon besteden in verband met het afbouwen van zijn oude functie. Daarom zal ook buiten de collegevergaderingen het contact tussen de burgemeester en de nieuwe wethouders niet intensief geweest zijn.

Schaars contact maakt het opbouwen van een relatie er niet gemakkelijker op – ook niet van een slechte. Of zouden er in die paar bijeenkomsten knallende ruzies geweest zijn? Volgens wethouder mevrouw Van Dijk was het *“conflict op conflict geweest met die meneer”* (Ramakers, 26-06-2000), maar van botsingen in het college heb ik in de betreffende vergaderverslagen geen weerslag gevonden; wel van een constructieve start. In de – vertrouwelijke – besluitenlijst van die eerste reguliere B&W-vergadering van het nieuwe college staat namelijk: *“De burgemeester deelt een schriftelijke verklaring uit over wat er in de afgelopen drie jaar is bereikt en welke taken er nog voor het college liggen. Wethouder Bruinooge spreekt zijn waardering hierover uit”* (B&W Middelburg, 18-04-2000).

Omdat de nieuwe wethouders al tijdens hun inwerkperiode uitspraken dat met de burgemeester niet te werken viel, deed destijds in Middelburg het gerucht de ronde dat zij die conclusie niet geheel zelfstandig getrokken zouden hebben. De geloofwaardigheid van die mare nam niet af door uitlatingen in de krant van de twee oudgedienden, mevrouw Van Dijk-Sturm en Bruinooge.

Zo zou mevrouw Van Dijk niet verhuld hebben dat voor haar de problemen al veel langer speelden. *“De emmer was al behoorlijk vol en is nu overgelopen”* zou zij gezegd hebben, en, voegde de krant daaraan toe, *“Bruinooge gaf ... toe dat in de oude collegesamenstelling deze eensgezinde houding tegenover de burgemeester niet mogelijk was geweest”* (Hoving, 16-06-2000a). En in een commentaar van 16 juni schreef de PZC: *“De positiebepaling van de wethouders is aldus niet louter ingegeven door de recente ontwikkelingen, maar moet worden gezien als het absolute eindpunt in de opeenstapeling van ongenoegen”* (PZC, 16-06-2000).

Luitwieler en Visser hadden als wethouder maar weinig tijd gehad ongenoegen op te stapelen, doch Bruinooge en mevrouw Van Dijk-Sturm waren daartoe al sinds het aantreden van de burgemeester in 1997 in de gelegenheid geweest, en over hen ging het verhaal dat vooral zij hem kwijt wilden. Maar dat hadden ze met de PvdA-wethouders Brakman en Strous in het college, niet voor elkaar gekregen. De coalitiewisseling van april 2000 had echter een nieuwe kans geboden. Als het meewerken aan het wegsturen van de burgemeester al niet de prijs was geweest die ChristenUnie en AOV/Unie 55+ aan VVD en CDA hadden moeten betalen om tot het

college te mogen toetreden, dan zouden op zijn minst de nieuwe wethouders door de twee oudgedienden op sleeptouw zijn genomen, zo ging de mare.

In lijn daarmee had SGP-fractievoorzitter Kodde over Luitwieler en Visser bij hun benoeming in de raadsvergadering van 12 april 2000 gezegd dat het “stromannen” waren. Staatkundig gereformeerden geven doorgaans de voorkeur aan ingetogenheid en de tale Kanaãans, en daar klinkt dit niet erg naar, maar Kodde was nogal verontwaardigd over het gedrag van CDA en VVD. De SGP’er reveleerde onder andere dat die partijen voor een nieuw te vormen college speciaal gezocht zouden hebben naar flexibele en meegaande kandidaten voor de vervanging van Strous en Brakman (Raad Gem. Mid., 12-04-2000: 327-328).

Dit (en nog wel meer; zo noemde Kodde bij diezelfde gelegenheid het CDA het Centrum voor Demagogische Actie) had de SGP-voorman in april 2000 bij de benoeming van Luitwieler en Visser gezegd. Dat hun inbreng in het college vooral dienend was geweest en dat Bruinooge en mevrouw Van Dijk-Sturm de toon hadden kunnen aangeven, dat beweerde mevrouw Van Dijk zelf in 2002 bij het vertrek van haarzelf en Visser als wethouder³.

In haar afscheidsspeech zweeg de politica over de tussentijds opgestapte PvdA-wethouders Peter Brakman en Tjeu Strous, hoewel ze toch zo’n drie jaar met hen in B&W gezeten had. Bij de wethouders van het college van vóór 1997 (waar zij ook deel van uitgemaakt had) stond ze wel stil, en ook bij de leden van het college dat na de wethouderscrisis in april 2000 aangetreden was.

Over Bruinooge, die van 1997 tot 2002 haar collega geweest was, sprak mevrouw Van Dijk met warmte. Zij zei terugblikkend: *“We wisten wat we aan elkaar hadden en we waren absoluut loyaal aan elkaar. Dit heeft geresulteerd in een diep respect voor elkaar. We waren maatjes. Ik zou dat graag zo houden”* (Raad Gem. Mid, 12-04-2002: 203). Daarna stond ze stil bij het de opvolgers van Brakman en Strous: Visser die moest vertrekken en Luitwieler die kon blijven. Zij werden bedankt – maar aan de woorden die mevrouw Van Dijk daarvoor koos zit een

³ Hun beider functieverlies was een direct gevolg van de gemeenteraadsverkiezingen van 2002. In de aanloop naar die verkiezingen bleek dat Visser, samen met het raadslid Wild (alhoewel de eerste wethouder en de tweede fractieleider van de AOV/Unie 55+ was) al eerder en in het geheim lid waren geworden van een andere partij. Zij stonden bij de verkiezingen van 2002 op de kandidatenlijst van de VVD, de partij waarvan mevrouw Van Dijk-Sturm in dat jaar de lijsttrekker was.

Dat de kiezers daar veel begrip voor hadden is niet gebleken. De VVD ging terug van vier naar drie zetels, en dat kostte uiteindelijk zowel mevrouw Van Dijk als Ruud Visser het wethouderschap en Visser en Wild ook hun raadszetels.

bijmaakje. *“Dan een woord van dank aan de heer Luitwieler en de heer Visser, die zich enorm snel hebben aangepast aan het dominante duo, zijnde de heer Bruinooge en ik. Dat heeft ertoe geleid dat een heleboel zaken, die inmiddels in gang gezet waren, toch gerealiseerd zijn”* zei ze tegen en over hen (Raad Gem. Mid, 12-04-2002: 203).

Uit die woorden afleiden dat Kodde het twee jaar eerder bij het rechte eind had gehad en dat Visser en Luitwieler ook in de beleving van mevrouw Van Dijk stromannen waren geweest gaat wat ver, maar zij vond kennelijk niet dat het tweetal haar en Bruinooge erg voor de voeten gelopen had.

Opsommen welke in gang gezette zaken na de collegewisseling toch gerealiseerd waren deed mevrouw Van Dijk niet. Maar het gerucht waarover ik eerder sprak, had als kern dat het wegsturen van de burgemeester een lang gekoesterde wens van haar, wethouder Bruinooge en CDA-fractievoorzitter Buisman was⁴. Een wens die niet ondanks maar juist dankzij de collegewisseling vervuld had kunnen worden.

Van de wethouders wilde alleen Luitwieler op die verhalen reageren. Hij schreef mij daarover: *“Toen ik was aangetreden als wethouder bemerkte ik in de collegevergaderingen grote spanning tussen de burgemeester en de beide ‘oude’ wethouders, wat de vergaderingen heel onprettig maakte. Ik ben dienaangaande bijgepraat, niet alleen door de medecollegeleden, maar desgevraagd ook door de topambtenaren van de gemeente. Wat mij toen ter ore is gekomen heb ik uiteraard laten meewegen bij mijn inbreng in het college”* (Luitwieler, 18-02-2013).

Van Gelder zal de geruchten over de gang van zaken vast gekend hebben en hij heeft de fractievoorzitters op 19 juni 2000 verteld dat bij hem de vraag leefde of de nieuwe wethouders al zo snel konden zeggen: *“het kan niet meer”*. Hij zou hen voorgehouden hebben: *“Je zit [er] niet voor je eigen emoties maar ook voor het belang van de gemeente”* (Van der Hoop, 19-06-2000). Het zou niet vreemd geweest zijn als de cdK zo iets ook tegen de wethouders had gezegd, maar de verslagen van zijn gesprekken met hen (Van der Hoop, 31-05-2000; 15-06-2000) maken er geen melding van.

⁴ Dat ‘men’ ernaar streefde Spar van der Hoek te lozen was kennelijk een publiek geheim. Pieter Ham, die menige ingezonden brief over de burgemeester in de PZC geplaatst zag, besloot eind 1999 een van zijn bijdragen met: *“Zou Middelburg weer gewoon Middelburg worden? En mag die spar dan terug naar de Drentse hei? Ssst, daar wordt aan gewerkt!”* (Ham, 29-12-1999). En de echtgenote van cdK Van Gelder herinnerde zich: *“Ik stond op enig moment op een bijeenkomst en hoor iemand in mijn omgeving zeggen – ik weet nog steeds niet wie – ‘we krijgen die Spar wel weg’”* (Van Zuilen, 2006: 99).

§ 6 Het ambtsbericht (3)

Terug naar Van Gelders rapportage aan de minister en daarbinnen naar de brief van de wethouders met het loopbaanadvies. Over de reden van dat schrijven meldde de cdK de bewindsman wat de wethouders hem op 31 mei verteld zouden hebben. *“De wethouders deelden bij dit gesprek mee dat zij naar aanleiding van enige problemen in de samenwerking met de burgemeester hadden gevraagd om een informeel gesprek zonder ambtelijke aanwezigheid. De burgemeester heeft hierop gereageerd met een brief van 23 mei 2000 (bijgevoegd), die hij via de secretaris aan het college heeft doen toekomen. Deze brief bevatte een weerlegging van de punten die de wethouders als voorbeelden van het in hun ogen slechte samenspel hadden aangedragen, maar ging niet in op het oorspronkelijke verzoek om een informeel overleg. Aangezien de burgemeester schriftelijk en formeel had gereageerd, hebben de wethouders gemeend daarop in de vorm van een brief op 30 mei 2000 (eveneens bijgevoegd) te moeten reageren”* (Van Gelder, 29-06-2000: 3).

In reactie op het relaas van de wethouders had, zo gaat het ambtsbericht verder, de cdK een gesprek tussen hen en de burgemeester voorgesteld, te houden nadat Bruinooge, wiens vakantie op 31 mei begon, zou zijn teruggekeerd. In de dagen daarna werkte hij dat plan verder uit en deelde hij de wethouder en tweede locoburgemeester, mevrouw Van Dijk, mee dat hij het bedoelde gesprek onder leiding van een onafhankelijke derde wilde stellen.

Zo'n gespreksleider had hij ook gevonden, maar tot een bijeenkomst was het niet gekomen. Een kopie van de wethoudersbrief werd namelijk in een blanco enveloppe bij Omroep Zeeland bezorgd en op 9 juni 2000 openbaar gemaakt. De publicatie sloeg, volgens de commissaris, in als een bom. Daarna wilden de wethouders niet meer met de burgemeester overleggen.

Van Gelder had hen gevraagd *“waarom zij teruggekomen waren op hun toezegging”* doch daar waren zij niet op ingegaan. Zij *“stelden zich onmiddellijk op het standpunt dat door het uitlekken van de brief, m.n. de slotpassage, een politiek feit ontstaan was waarop zij niet zonder gezichtsverlies konden terugkomen. In dat licht beschouwden zij een gesprek met de burgemeester als volkomen zinloos. ... Direct na het gesprek”* zouden de wethouders overlegd hebben met hun fractievoorzitters. Deze hadden *“zich als één man achter hun wethouders opgesteld ten aanzien van de opvatting dat de burgemeester zich op zijn positie diende te beraden. Dat feit is in een persconferentie openbaar gemaakt door de locoburgemeester”*. En zo, vertelde Van Gelder de minister, was *“het lot van de burgemeester door de opstelling van de wethouders in handen van de raad..... gelegd”* (ibid.).

De fractievoorzitters van de vier coalitiepartijen brachten na hun overleg met de wethouders niet zelf hun standpunt naar buiten, dat deed wethouder Bruinooge via een persconferentie. Kennelijk had hij de regie, wat strookt met de notulen van de B&W-vergadering van 15 juni 2000. Daarin staat onder andere: *“Wethouder Bruinooge zegt dat ... na het gesprek met de Commissaris van de Koningin ... de fractievoorzitters ingelicht [zullen] worden”*. En wat verderop: *“Wethouder Bruinooge zegt dat het stilzwijgen betracht zal worden totdat de fractievoorzitters zijn ingelicht”* (B&W Middelburg, 15-06-2000). Twee keer zei de wethouder dus dat de fractievoorzitters *ingelicht* zouden worden; dat klinkt meer naar het doen van een mededeling dan naar gezamenlijk overleggen. Bruinooge bedoelde overigens de fractievoorzitters van de collegepartijen. De andere partijen die in de raad vertegenwoordigd waren zouden het nieuws via een persconferentie later op die dag vernemen.

Na bij de wethouders bot gevangen te hebben had Van Gelder zich tot de fractievoorzitters gewend. Hij riep ze bijeen op maandag 19 juni om 18.00 uur en drong *“met klem”* aan op *“een zorgvuldige behandeling door de raad”* en op *“een gedegen afweging op grond van verifieerbare feiten”* (Van Gelder, 29-06-2000: 3). Bovendien, zo schreef hij aan de minister, had hij voorgesteld te anticiperen op een in behandeling zijnde wijziging van de gemeentewet. Die wijziging voorzag in een procedure bij een dreigende vertrouwensbreuk, en daar wilde Van Gelder gebruik van maken.

In het gespreksverslag staat daarover: *“De Commissaris van de Koningin meent dat in het kader van de zorgvuldigheid gesprekken behoren te worden gehouden tussen partijen als er spanningen optreden en dat, als de zaak uit de hand dreigt te lopen, gestreefd moet worden naar een afkoelingsperiode”* (Van der Hoop, 19-06-2000). Hoe de fractievoorzitters daarop gereageerd hadden vertelde de cdK niet aan de minister.

Maar in het verslag van dat gesprek staat: *“De heer Buisman meent dat zolang dit stuk nog geen kracht van wet heeft daarop geen acht behoeft te worden geslagen”* (ibid.). Het voorstel van de cdK, die kopieën van relevante kamerstukken behorende bij het betreffende wetsontwerp (TK 25444) aan de fractievoorzitters uitgedeeld had, werd door de fractievoorzitter van het CDA dus direct van de hand gewezen.

Tegenover een journalist van NRC-Handelsblad zou Buisman de dag daarop uitleggen hoe hij tegen het onderhoud met de cdK aankeek. *“Ik zag het gesprek als een poging tot beïnvloeding van de gemeenteraad”* zou hij gezegd hebben (NRC-Handelsblad, 20-06-2000). En wethouder mevrouw Van Dijk had een dag daarvoor in dezelfde krant gezegd: *“Wij, [de wethouders] hebben Van Gelder eerder laten weten geen heil te zien in bemiddeling. Nu probeert hij een wig te drijven tussen*

ons en de fracties. Van Gelder bemoeit zich met de gemeentepolitiek. Daar is hij niet voor aangesteld" (NRC-Handelsblad, 19-06-2000).

In het verslag komt, na de weigering van Buisman: "Vervolgens staat de commissaris van de Koningin stil bij de rol van de media. Hij heeft het gevoel dat de media, die zo dicht op de zaak zitten, een overheersende rol spelen. Vanwege de publiciteit wordt de zaak opgejaagd en wordt met en via de pers gecommuniceerd en vindt het debat niet plaats binnen de muren van het gemeentehuis" (Van der Hoop, 19-06-2000). De rol van de media, die volgens Van Gelder overheersend was, verdient ampele illustratie. Daarvoor gaat het ambtsbericht met zijn bijlagen weer even terzijde.

§ 7 *Derde intermezzo: communicatie met en via de media over:*

a de portefeuillevordering

We schrijven maart 2000 als de twee wethouders van de PvdA, na een scheuring in hun fractie en door CDA-fractievoorzitter Buisman daartoe gedwongen, opstappen. Op zaterdag de 25ste van die maand bevatte de PZC een commentaar op de kwestie onder de kop "Spars portefeuilles" (PZC, 25-03-2000). Die kop is opvallend omdat men zou denken dat de politieke discussie in eerste instantie zou moeten gaan over de portefeuilles van de teruggetreden wethouders. Zouden hun opvolgers die gewoon overnemen, of kwam er een herschikking? Maar over de wethouders ging het commentaar helemaal niet. De krant behandelde de affaire alsof het een burgemeesterscrisis was en richtte zich op het takenpakket van Spahr van der Hoek.

"Burgemeester L.H.B. Spar van der Hoek werd nog geen drie jaar geleden in Middelburg met trompetgeschal onthaald als de man die de gemeente op de kaart zou zetten. Spar zelf liep over van dadendrang en omdat er in Middelburg tal van langsepende zaken op een oplossing lagen te wachten, waren de verwachtingen hooggespannen. Maar al snel stapelde zich conflict op conflict en toen ook van alle plannenmakerij weinig tot niets gerealiseerd werd, nam het gemor over de burgemeester toe. De raad hield 's mans functioneren geregeld tegen het licht, maar toonde nooit voldoende ruggengraat om maatregelen te nemen. Het is dan ook veelzeggend dat een conflict binnen de PvdA dat vervolgens ook gevolgen heeft voor de samenstelling van het college, wordt aangegrepen om het aantal portefeuilles van Spar tot het wettelijke minimum in te krimpen. Een rechtstreekse confrontatie hebben VVD en CDA, die beide een wethouder hebben afgevaardigd in het college, kennelijk niet aangedurfd. Gezien de geboekte resultaten valt er alles voor te zeggen, de portefeuilles economische zaken, communicatie en stadsgewestelijke samenwerking bij een ander neer te

leggen. Maar daar had een inhoudelijk debat in de gemeenteraad aan vooraf behoren te gaan, zodat zowel de burgers als de burgemeester van Middelburg niet de indruk krijgen dat het kortwieken van Spar van der Hoek slechts een terloops meegenomen onderdeelje is van de stoelendans binnen het dagelijks bestuur" (ibid.).

Met name door de laatste zin lijkt het commentaar, om met Gabriel Garcia Marquez te spreken, de kroniek van een aangekondigde dood. De politieke dood van de burgemeester, wel te verstaan, in te leiden door hem bestuurlijk te kortwieken. De PZC besprak het op takenrantsoen stellen van de burgemeester (zo noemde de krant het later) instemmend op de ochtend van zaterdag 25 maart 2000 alsof het toen al een vaststaand politiek feit was. En inderdaad, Spahr van der Hoek zou zijn beleidsportefeuilles kwijtraken, maar op het moment dat het commentaar geschreven werd, en dat is op zijn laatst op de avond van vrijdag 24 maart 2000 gebeurd, stond dat nog niet vast.

Op diezelfde vrijdag had de PZC haar lezers namelijk het volgende gemeld: *"Burgemeester L.H.B. Spar van der Hoek mag niet langer functioneren als ambassadeur van Middelburg. CDA en VVD willen hem vleugellam maken door hem zijn portefeuilles economische zaken, communicatie en stadsgewestelijke samenwerking af te nemen* (Van der Sluis, 24-03-2000). CDA en VVD wilden dat dus, maar of de nieuwe coalitiepartner(s) dat ook zo zagen was op vrijdag nog niet bekend. Daarover schreef de krant *"Morgen* (i.e. zaterdag 25 maart 2000, de dag waarop het eerder aangehaalde commentaar verscheen, N.B) *wordt duidelijk of de beoogde opvolgers van de vertrokken PvdA-wethouders ... hun jawoord geven aan de twee overgebleven coalitiepartijen. Dan wordt ook gesproken over een herverdeling van de taken"* (op.cit.). De commentaarschrijver van de PZC wist echter al op vrijdagavond wat het gesprek over de portefeuillevverdeling zou moeten opleveren en de kandidaat-wethouders konden het op zaterdagmorgen in de krant lezen alvorens zij daarover met CDA en VVD in gesprek gingen.

De collegeformatie kon echter die zaterdag niet worden afgerond, bleek uit de PZC van maandag 27 maart. *"De gemeente Middelburg heeft nog geen nieuw college van B en W. Het overleg om te komen tot een andere coalitie is zaterdag geschorst tot maandagavond"* berichtte de krant toen, en ook bleek dat bij dat overleg op zaterdag de burgemeester niet betrokken was geweest. *"Bij de voortzetting van het overleg zal ook burgemeester L.H.B. Spar van der Hoek aanwezig zijn. Dan wordt wellicht ook duidelijk wat er met zijn portefeuilles gaat gebeuren"* (Van der Schoot, 27-03-2000).

Dat laatste kon de krant de dag daarop melden: afgenomen, conform de wens van CDA, VVD en de commentaarschrijver van de PZC. En toen bleek hoe de burgemeester door de wethouders bij de zaak betrokken was. *"Burgemeester Spar van der Hoek ontbrak*

gisteravond bij de presentatie van de twee nieuwe wethouders. Bruinooge: "Dat de burgemeester hier niet is, is logisch omdat wij als wethouders politiek inhoudelijk verantwoordelijk zijn". En mevrouw Van Dijk liet weten: "Je moet een burgemeester zo goed mogelijk inzetten" (Van Westen, 28-03-2000), hetgeen in dit geval kennelijk betekende hem erbuiten houden.

Spahr van der Hoek zelf vertelde dat hij op de avond van maandag 27 maart te horen kreeg wat op zaterdag al in het commentaar van de PZC had gestaan, namelijk dat hij zijn portefeuilles kwijt was, vergezeld van de mededeling dat *"het gedonder afgelopen moest zijn"* waarop hij gezegd zou hebben het daar in ieder geval volstrekt mee eens te wezen. Hij schreef over de collegeonderhandelingen aan een adviseur: *"Zo hoorde ik van een bestuurslid van een van de betrokken partijen, dat tijdens de meeting van zaterdagochtend Piet Bruinooge, Joan van Dijk, Buisman en Erik de Visser de nieuwe wethouders uitgebreid hebben 'ingelicht'. Er zijn over mij lasterverhalen verteld, afkomstig uit het ambtelijk apparaat. Eerder vanavond had ik telefonisch contact met cdK Van Gelder. Die vertelde uit zichzelf, gehoord te hebben dat de nieuwe wethouders afgelopen zaterdag afgeholpen waren van hun idee mij wèl portefeuilles te geven (Spahr van der Hoek, 28-03-2000).*

De wijze waarop Spahr van der Hoek in maart 2000 de taken kwijtraakte waarvoor men hem in 1997 aangetrokken geeft kleur aan Van Gelders bewering dat in Middelburg via de krant politiek bedreven werd. Dat het daarna niet wezenlijk anders ging kan blijken uit het volgende.

b de positie van de burgemeester

Tijdens de eerste officiële B&W-vergadering van het vernieuwde college die plaatsvond op 18 april 2000, deelde de burgemeester persoonlijk een brief uit aan de wethouders. Daarin staat het volgende. *"Bij de start van het nieuwe college wil ik markeren wat de afgelopen drie jaar is bereikt en welke taken er nog voor ons liggen. Zoals u weet ben ik binnengehaald om mee te helpen een nieuwe koers uit te zetten voor Middelburg en de treinen hier weer op tijd te laten rijden. Met vereende krachten en onder moeilijke omstandigheden is dat de afgelopen jaren gelukt en staat er inmiddels een nieuw beleid in de steigers. Dat moet nu worden uitgevoerd, en de kans op welslagen is groot. De voorbereiding is immers professioneel en zorgvuldig geweest. Wel viel daarbij op dat de steun die ik persoonlijk heb ondervonden bij het realiseren van de nieuwe aanpak en het mobiliseren van alle betrokkenen niet altijd onverdeeld was. Niettemin*

is er het nodige gebeurd, de komende tijd zal het in het bijzonder gaan om de uitvoering van het ingezet beleid.

De eerste drie jaar hadden niet zonder mij gekund. Het was ook nodig dat iemand zijn nek voor de gemeente uitstak.

Ik ben blij dat de nieuwe coalitie over de portefeuillevverdeling met mij tenminste overleg heeft willen voeren. Hierbij is op mijn verzoek de afspraak gemaakt dat het nieuwe college erop toe ziet dat wij elkaar steunen in ons werk voor de gemeente en dat wij punten van bezwaar in eerste instantie met elkaar bespreken voor we ermee naar buiten komen. Dat kunnen wij individueel op zich best hebben, maar het gaat om Middelburg. Ik zelf zal daar in ieder geval als steeds mijn best voor doen.

Natuurlijk respecteer ik de vastgestelde portefeuillevverdeling. Als voorzitter van gemeenteraad en college zal ik vanaf de zijlijn en op de achtergrond zoveel mogelijk steun en hulp verschaffen aan de wethouders. De coalitie kan rekenen op mijn stuwend en coördinerend voorzitterschap. Het ambitieuze bestuursprogramma vraagt immers grote inzet van ons allen" (Spahr van der Hoek, 18-04-2000a).

Die brief moet bij wethouder Bruinooge goed gevallen zijn, want hij sprak zijn waardering ervoor uit (B&W, 18-04-2000). Dat hoeft ook weinig verbazing te wekken, want het gaat om een optimistische tekst waarin van niemand iets verkeerd gezegd wordt. De gememoreerde afspraak problemen eerst onderling te bespreken in plaats van meteen naar de pers te lopen zou zelfs bijna ritueel te noemen zijn, want dat hoeft in de Nederlandse bestuurscultuur niet eens afgesproken te worden, zo vanzelfsprekend is het. Maar niet in die tijd in Middelburg, zo zou blijken.

Op 15 mei 2000 meldde de PZC namelijk onder het kopje "*Spar wil leklicht Middelburg*" op de voorpagina in een overzicht van het nieuws: "*Burgemeester Spar van der Hoek van Middelburg vraagt zijn wethouders in een vertrouwelijke brief onenigheid in de toekomst binnenskamers te houden. Dat doet hij naar aanleiding van de wethouderscrisis in Middelburg*" (PZC, 15-05-2000).

Op pagina 7 is vervolgens een volwaardig artikel over het epistel te vinden over zes van de maximaal acht kolommen. De chapeau luidt "*Burgemeester Middelburg doet oproep aan wethouders*" en daarna komt de kop: "*Spar wil vuile was binnenhouden*". In de tekst zelf wordt bijkans de hele hierboven aangehaalde brief in fragmenten geciteerd, afgewisseld met toelichtingen en opmerkingen van de krant zoals "*ondanks voortdurende kritiek in de gemeenteraad dat er in Middelburg niets bereikt is, ontbreekt het de burgemeester niet aan zelfvertrouwen*" (Van Westen, 15-05-2000).

Wat er aan de gelekte brief nieuwswaardig was zou moeten blijken uit de wijze waarop de journalist het stuk introduceerde. Hij

schreef ter inleiding: *“Burgemeester L.H.B. Spar van der Hoek vindt dat het nieuwe college van B&W van Middelburg onder zijn leiding nauw moet samenwerken. En onenigheid mag niet zomaar naar buiten lekken. Dat blijkt uit een vertrouwelijke brief, die de burgemeester aan zijn vier wethouders heeft gestuurd”* (ibid.).

Dit valt echter in de categorie hond bijt man. Een burgemeester die zijn wethouders oproept elkaar en hem vooral tegen te werken en bij een verschil van inzicht maar direct naar de media te stappen, dat was nieuws geweest. Maar het omgekeerde, wat het geval was, is journalistiek gezien niet interessant. En actueel was ook niet. Op 15 mei 2000, de dag dat de PZC over de brief schreef, was zij al bijna een maand oud.

Daar komt nog bij dat en passant een echt nieuwsfeit door de krant genegeerd werd. Het krantenartikel toonde immers door zijn verschijnen aan dat een brief met daarin een voorstel niet te lekken zelf gelekt was. En dat was wel actueel en nieuwswaardig. Vanuit journalistiek oogpunt had het meer voor de hand gelegen de lekkage zelf tot uitgangspunt te nemen. Dat had tot een artikel over de mores in de nieuwe coalitie kunnen leiden, bijvoorbeeld onder de kop *“Afspraak na maand met voeten getreden”*.

De krant koos er echter voor het feit dat een vanzelfsprekende bestuurlijke norm geschonden was (en de vraag wie dat gedaan had en waarom) te negeren en richtte zich op Spahr van der Hoek. Niet alleen door commentaar te leveren op passages uit zijn brief, maar ook door te koppen dat *hij* de vuile was binnen wilde houden.

Het schrijven waar Bruinooge zich in B&W waarderend over had uitgelaten kwam zo in een ander daglicht te staan. Door alles dat er al over de burgemeester in de krant gestaan had, was immers een voor de hand liggende gedachte bij die kop dat Spahr bij de start van het nieuwe college een poging gedaan had het deksel weer op de beerput te leggen.

De dag na het verschijnen van het bericht, 16 mei 2000, sprak Bruinooge na afloop van een B&W-vergadering Spahr van der Hoek onder andere op het krantenartikel aan. De burgemeester legde, zoals eerder gezegd, zijn aanvankelijke mondelinge reactie daarop later vast in een brief aan het college. Hij schreef daarin *“De aanleiding [voor het krantenartikel] was mijn vriendelijk schrijven met positieve intenties jegens het nieuwe college. In deze brief heb ik een oproep gedaan om punten van mogelijk bezwaar eerst met elkaar te bespreken voor wij ermee naar buiten komen. Het uitlekken van deze brief aan de pers illustreert de actualiteit en het belang van mijn oproep aan u. Als spreker dacht dat ik zou hebben gelekt: dat is niet het geval”* (Spahr van der Hoek, 23-05-2000).

Voor de brief zelf had Bruinooge zijn waardering uitgesproken maar het krantenbericht erover was hem en de andere wethouders niet bevallen. Zij richtten hun pijlen echter niet op de PZC en ook niet op degene die de brief gelekt had; zij spraken de burgemeester erop aan. In de bombrief van 30 mei 2000 schreven zij *“In ons gesprek hebben wij aangegeven dat het ons bevreemdde dat de inhoud van een vorige brief in de krant stond. Een brief aan de wethouders gericht verspreiden onder de fractievoorzitters leidt blijkbaar tot publicatie. Het is dus niet verstandig om dit soort brieven aan fractievoorzitters toe te sturen”* (Bruinooge et al., 30-05-2000).

Spahr had inderdaad de fractievoorzitters een afschrift gestuurd (Spahr van der Hoek, 18-04-2000b), en dat was, volgens de wethouders, onverstandig geweest omdat dat *“blijkbaar tot publicatie”* leidde. Het is aannemelijk dat zij daarbij eerder de aandacht op de fractieleiders van de oppositie wilden vestigen dan op die van hun eigen partijen, doch als dat laatste hun standpunt was komt het argument als een boemerang bij hen terug. Hun eigen brief van 30 mei bleek immers op 9 juni 2000 eveneens uitgelekt te zijn, en die was alleen – en strikt vertrouwelijk – met hun eigen fracties besproken. Overigens zou ook het uitlekken van dat schrijven door de wethouders als een politiek relevant feit beschouwd worden. Op 15 juni 2000 hebben zij Van Gelder immers verteld dat het openbaar worden ervan voor hen de aanleiding vormde om niet meer te willen praten en *‘hij eruit of wij eruit’* te zeggen.

Voordat het zover was gaf de PZC op zaterdag de tiende juni opnieuw commentaar op de burgemeester. Daarin wordt royaal geciteerd, maar niet uit de daags daarvoor uitgelekte brief van de wethouders van 30 mei doch uit het positieve schrijven van Spahr van der Hoek waar het allemaal mee begon, getuige de volgende passage. *“Bij brief van 18 april stelde Spar, vanaf zijn hoogzit sprekend over zijn roeping ‘De eerste drie jaar hadden niet zonder mij gekund’. In Middelburg is men breed van mening, dat het juist opperbest zónder deze Wereldstrategie had gekund. Iemand moest ‘zijn nek uitsteken’, meldt Spar. De wethouders zijn van mening dat rond die uitgestoken nek geen burgemeestersketen past. Spar vertrouwt er voorts op, dat het hem gelukt is ‘de treinen weer op tijd te laten rijden’. De wethouders grijpen dit heuglijke feit thans aan om hem met enige klem op de vertrektijden te wijzen”* (PZC, 10-06-2000).

Vervolgens legde de PZC de verantwoordelijkheid voor het lekken van de wethoudersbrief niet bij hen of bij hun fracties, maar elders. *“De fluisteringen willen,”* schreef de krant, *“dat het bewust lekken van de wethoudersbrief in deze broze verhoudingen een geforceerde politieke steun vóór Spar zou moeten opleveren: een zeer tijdelijk lapmiddel op weg naar een volgend incident”* (ibid.). Als het al een gerucht was voordat de PZC-commentator het opschreef, won het daardoor aan gewicht. Het had nu immers in de krant gestaan en die was erop ingegaan alsof het

waar zou kunnen zijn door het *“een zeer tijdelijk lapmiddel op weg naar het volgende incident”* te noemen.

In de raadsvergadering van 22 juni 2000, waarin een meerderheid het vertrouwen in de voorzitter van de raad opzegde, zou het raadslid drs. A.H. Rots daarbij aanhaken. Volgens de notulen zei hij bij die gelegenheid: *“[Ik wil] constateren dat mogelijkerwijs de verdachtmaking dat burgemeester Spahr van der Hoek de brief heeft laten lekken een rede[n] is voor het beleggen van deze extra raadsvergadering”* (Raad Gem. Mid., 22-06-2000a: 573). Het gefluister van de PZC was dus voor Rots een politiek relevant feit geworden.

Zeven dagen voor die raadsvergadering, op donderdag 15 juni, had de PZC weten te melden: *“Ruzie over lekken aanleiding voor crisis Middelburg”*; onder die kop staat onder andere: *“De ruzie tussen de Middelburgse burgemeester L.H.B. Spar van der Hoek en de vier wethouders is begonnen in de marge van een collegevergadering. Dat valt op te maken uit de vertrouwelijke correspondentie die in het bezit is van de PZC”* (Hoving, 15-06-2000). In het artikel wordt vervolgens royaal geciteerd uit de brief van Spahr van 23 mei 2000 aan de wethouders. Die was dus ook naar de krant gelekt, en deze keer konden de wethouders niet naar anderen wijzen, want alleen zij hadden een afschrift gekregen. De brief was tijdens de collegevergadering van 23 mei namens Spahr (die als korpsbeheerder verplichtingen elders had) door gemeentesecretaris ad interim Roel Gans in gesloten couvert aan de vier wethouders persoonlijk overhandigd.

De dag nadat de bombrief van de wethouders gepubliceerd was, kopte de PZC: *“Wethouders zijn Spar beu”* (Hoving, 10-06-2000) en in het commentaar van die dag merkte de krant op: *“Burgemeester Spar van der Hoek, de spil van alle ongenoegen, wordt dringend verzocht naar een ander baantje om te zien. Zo’n stap is in de politiek onomkeerbaar”* (PZC 10-06-2000). Dat vonden, zoals we al zagen, de wethouders wat later ook. Op de 15^e juni vertelde Bruinooge tijdens een vergadering van B&W de burgemeester dat *“door de publiciteit er ... een politiek feit [was] ontstaan”* waardoor de wethouders niet meer op hun schreden konden terugkeren zodat de burgemeester weg moest (B&W Middelburg, 15-06-2000); aansluitend ging het viertal naar commissaris Van Gelder met dezelfde mededeling.

Daarna belegden de wethouders een persconferentie. Daarover berichtte de PZC op 16 juni 2000: *“Meerderheid in Middelburgse raad voor heenzenden burgemeester/ Wethouders breken met Spar”*. Dat stond boven het artikel en de eerste regel luidde: *“Het is over en uit voor burgemeester L.H.B. Spar van der Hoek van Middelburg. Een meerderheid in de gemeenteraad steunt de vier wethouders die zijn vertrek eisen”* (Hoving, 16-06-2000a).

Uit een tweede krantenartikel van diezelfde dag blijkt dat bij die persconferentie in de B&W-kamer van het stadhuis zo goed als alle fractievoorzitters (ook die van de oppositiepartijen GroenLinks, Sociaal Democraten Middelburg, SGP, D66 en PvdA) aanwezig geweest zijn – zij het als toehoorder. *“Zwijgend luisteren de fractievoorzitters in de gemeenteraad naar het duidelijke relaas van Bruinooge”* schreef de krant daarover (Ramakers, 16-06-2000). Er zouden wel eens meer fractievoorzitters dan journalisten bij die persconferentie geweest kunnen zijn, want ik heb alleen van de aanwezigheid van de PZC en Omroep Zeeland bliken gevonden. Niettemin was de bijeenkomst voor de media opgezet. Daarvoor een verklaring afleggen vonden de wethouders kennelijk urgenter en belangrijker dan de raad tekst en uitleg verschaffen, want in de extra raadsvergadering van 22 juni 2000, waar dat op zijn plaats geweest was, zouden zij er voornamelijk het zwijgen toe doen.

c het betalen van de rekening

Het voorgaande laat aardig zien hoe in Middelburg door lekken naar de media en de publiciteit die dat tot gevolg had politieke feiten geschapen werden. In andere gevallen liep de PZC met vaste tred op de feiten vooruit. Een voorbeeld daarvan, het commentaar op de portefeuillevreiding in het nieuwe college, heb ik al genoemd, maar dat is bepaald niet het enige geval.

Op 14 juni 2000, een dag voordat de wethouders Van Gelder vertelden niet meer te willen, twee dagen voordat de Provinciale Zeeuwse Courant haar lezers liet weten dat het *“over en uit (zou zijn) voor burgemeester L.H.B. Spar van der Hoek van Middelburg”* (Hoving, 16-06-2000a) en acht dagen voordat de gemeenteraad feitelijk uitsprak er een punt achter te willen zetten, liet diezelfde PZC zien dat zij zich al met de financiële consequenties van het ontslag had beziggehouden en kon zij haar lezers mededelen dat Spahr van der Hoek voor rekening van de gemeente wachtgeld zou moeten krijgen. De krant becijferde de kosten daarvan *“zonder rekening te houden met vakantiegeld en toeslagen”* op minstens 1,3 miljoen gulden, uitgesmeerd over de elf jaar die Spahr nog van zijn pensioen scheidde en aannemende dat hij in die tijd geen nieuwe betrekking zou krijgen (Van der Werf, 15-06-2000).

De journalist wist ook dat Binnenlandse Zaken gewoonlijk wel het wachtgeld uitkeerde *“aan burgemeesters die onder ‘normale’ omstandigheden moeten vertrekken, als gevolg van bijvoorbeeld een gemeentelijke herindeling”*, maar dat niet deed *“bij een conflict, waarin de burgemeester de hoofdrol vervult of wordt meegesleept”* (ibid.). In dat laatste geval zou de gemeente de beurs moeten trekken en de volle mep betalen. Het Ministerie van Binnenlandse Zaken hoefde, schreef

de krant, *“bij het vertrek van een burgemeester als gevolg van bestuursproblemen met geen cent over de brug te komen”* (ibid.).

Het krantenartikel is bijzonder accuraat wat de regelgeving en de toenmalige praktijk betreft. Maar een bron staat er niet in. Dat de journalist al die wijsheid van zichzelf had is niet aannemelijk, want ontslagrecht, en helemaal dat van burgemeesters, is niet ieders dagelijkse kost. Journalisten zoeken voor dat soort dingen normalerwijze contact met iemand waarvan zij denken dat die het zou moeten weten. Dat de gemeente Middelburg, bijvoorbeeld in de persoon van de wethouder personeel mevrouw J.C. van Dijk-Sturm of haar collega van financiën P.M. Bruinooge het had laten uitzoeken is waarschijnlijker dan dat de journalist het zelf deed – waarmee overigens is aangetoond noch beweerd dat een van de wethouders de bron van de krant was.

Wel zeker is dat zij zich op *enig* moment over de financiële gevolgen gebogen hebben en die toen kennelijk acceptabel vonden, want op 19 juni 2000 citeerde NRC-Handelsblad wethouder Bruinooge zeggende: *“Het vertrek kost de gemeente 1,5 miljoen gulden. Dat hebben wij er overigens graag voor over”* (NRC-Handelsblad, 19-06-2000). Wanneer ze het precies uitgezocht hebben is echter niet bekend. Onmiskenbaar is evenwel dat de PZC met haar beschouwing over het wachtgeld voor de feiten uit holde. Het stuk over de wachtgeldkwestie is namelijk op zijn laatst op dinsdag 14 juni 2000 geschreven, want het stond op de ochtend van woensdag de 15^e in de krant, en pas later die dag zouden de wethouders Van Gelder vertellen dat er met hen over de burgemeester niet meer te praten viel. Daarna gaven zij om 18.00 uur hun persconferentie en maakten zij wereldkundig dat zij wilden breken met de burgemeester (Hoving, 16-06-2000a). Het PZC-verhaal van de 15^e juni over het wachtgeld was dus aardig bij de tijd.

Het stuk is om nog een reden opmerkelijk. De afsluiting bestaat namelijk uit de volgende woorden: *“Uiteindelijk bepaalt minister K. de Vries van Binnenlandse Zaken welke wachtgeldrekening gaat gelden, als hem niks anders meer rest dan burgemeester Spar van der Hoek eervol te ontslaan”* (Van der Werf, 15-06-2000). Een interessante afsluiter, die zin. Niet zozeer vanwege de freudiaanse verschrijving *“wachtgeldrekening”* die staat waar *“wachtgeldregeling”* bedoeld zal zijn, als wel door het noemen van de mogelijkheid dat de minister ervoor zou *kunnen* kiezen het wachtgeld voor zijn rekening te nemen, terwijl de hele voorgaande tekst er geen enkele twijfel over laat bestaan dat Middelburg de kosten zou moeten dragen.

Die wending in het betoog is relevant. Er was in juni 2000 namelijk nog geen enkele casus waarin de minister de

“wachtgeldrekening” had betaald. Op lid vijf van artikel 46a van het Rechtspositiebesluit burgemeesters 1994 dat voor zeer bijzondere gevallen die mogelijkheid schept, was nog nooit een beroep gedaan, zoals de landsadvocaat later zou laten weten (Daalder, 07-02-2002) en de PZC uit de mond van een woordvoerder van Binnenlandse Zaken optekende (Berkelder, 08-02-2002). Met andere woorden: een precedent kan de journalist niet op het idee gebracht hebben, want dat was er niet.

Daarom is het frappant dat het gemeentebestuur later – maar in het geheim – zou gaan proberen via Spahr van der Hoek dat precedent te scheppen. Zou de krant al van tevoren geweten hebben welk ongebaand pad Middelburg wilde gaan bewandelen?

d het omgaan met de crisis

Op de 22ste juni, de dag van de fatale raadsvergadering, publiceerde de Provinciale Zeeuwse Courant op haar website een stuk van haar hoofdredacteur dat op dag erna in de gedrukte krant verscheen. Er stond boven: *“Middelburgse kwestie is nuttig voor debat bestuursvernieuwing/ Crisis Spar is proef gemeentewet”* (Oosthoek, 22/23-06-2000).

Over de bestuursvernieuwing en de sinds 1997 bediscussieerde wijziging van de gemeentewet (met als belangrijkste vernieuwing de zogenaamde dualisering van het lokaal bestuur), had de PZC tot dan toe het stilzwijgen bewaard. De kern van de dualisering is dat wethouders niet langer ook raadsleden zijn, met de bedoeling meer afstand tussen raad en college te scheppen. In een duaal stelsel is het college geen uitvoerend comité van de raad; de raad bestuurt daardoor minder mee en kan meer werk van zijn controlerende taak maken. In het toen nog vigerende, monistische stelsel bleven de wethouders raadsleden en controleerden zij als zodanig zichzelf. Het ging dus om een wezenlijke systeemverandering.

In het artikel van Oosthoek vindt men die kern echter niet; wel, onder andere, het volgende: *“Het rapport van de staatscommissie Dualisme en Lokale Democratie is nog maar enkele weken geleden van een kabinetsstandpunt voorzien. Dat standpunt komt er, kort gezegd, op neer dat grote waarde wordt gehecht aan ‘vitalisering’ binnen de bestaande kaders. Die waardebevestiging moet gestalte krijgen in een vernieuwingsimpuls die - naar het zich thans laat aanzien - op verschillend terrein tot experimenten zal leiden”* (ibid.).

Dat Oosthoek de lezers hier helder uit de doeken deed waar de voorgenomen wetswijziging of het kabinetsstandpunt om draaide kan men niet zeggen en van experimenten in dat kader is deze bestuurskundige en politicoloog ook niets bijgebleven. Als Middelburg evenwel zulke proefnemingen op stapel had staan, dan zou dat voor de PZC een goede aanleiding geweest zijn over de

voorgenomen wetswijziging te schrijven. Alleen was dat, in weerwil van de titel van het stuk, kennelijk *niet* het geval. Dat blijkt uit de aansluitende zin: *“In Middelburg houdt men zich vooralsnog aan de bepalingen van de thans vigerende gemeentewet”*. Geen experimenten in de Zeeuwse hoofdstad als aanleiding voor het stuk van Oosthoek dus. Wat het dan wel? Dat blijkt uit de volgende passage.

“Er zijn niettemin in de kwestie rond burgemeester Spar van der Hoek raakpunten te benoemen met een aantal beleidsvoornemens. De commissaris van de Koningin in Zeeland heeft in zijn bevolgen aandringen op zorgvuldigheid in deze zaak, voor enige mate van onzorgvuldigheid gezorgd. Hij heeft elementen uit de bestaande gemeentewet, de nog niet gepasseerde voorstellen tot wetswijziging, het rapport van de staatscommissie Dualisme en Lokale Democratie én de standpuntbepaling van het kabinet met elkaar verweven en gepresenteerd als De Wet. Dat scheidt een ongewenste mate van onzuiverheid in een alleszins precaire discussie” (ibid.).

Het ging Oosthoek, die er nog niet eerder blijk van gegeven had affiniteit met de vernieuwing van het binnenlands bestuur te hebben en die zich klaarblijkelijk ook niet in de materie verdiept had, kennelijk primair om de Middelburgse burgemeesterscrisis. Daar was hij beter van op de hoogte dan van de dualisering – hij wist zelfs van Van Gelders voorstel aan de fractievoorzitters te anticiperen op een in de openbare discussie nauwelijks belicht onderdeel van de op stapel staande wetswijziging.

Oosthoek deed het in zijn artikel voorkomen alsof Van Gelder dat weinig bekende onderdeel van de plannen als *“De Wet”* gepresenteerd had, maar het gespreksverslag spreekt dat tegen. En dat bevat ook de al eerder aanhaalde reactie van de fractievoorzitter van het CDA: *“De heer Buisman meent dat zolang dit stuk nog geen kracht van wet heeft daarop geen acht behoeft te worden geslagen”* (Van der Hoop, 19-06-2000). Buisman had dus prima van de cdK begrepen wat de juridische status van de voorgestelde procedure was, want met dat argument wees hij het gebruik ervan af. In de krant draaide Oosthoek het echter om: Van Gelder had volgens hem gedaan alsof de procedure al in de wet stond.

Op basis van het voorgaande neem ik aan dat Van Gelders voorstel aan de fractieleiders, wat men met een beetje goede wil best een experiment met de nieuwe gemeentewet kan noemen, voor Oosthoek de echte aanleiding voor het schrijven van het stuk was.

Kennelijk zijn de betreffende kamerstukken, waarvan de commissaris kopieën aan de fractievoorzitters uitgedeeld had, linea recta naar de hoofdredacteur van de PZC gegaan, en is hem daar ook het een en ander bij verteld. Daarna moet Oosthoek snel met die informatie aan de slag gegaan zijn. De betreffende documenten

werden immers op 19 juni na 18.00 uur door de commissaris uitgedeeld, en in de loop van de 22ste stond Oosthoeks stuk al op de website van zijn krant.

Duidelijk blijkt dat de hoofdredacteur wist wat de commissaris in het vertrouwelijke overleg met de fractievoorzitters had voorgesteld en onmiskenbaar is ook zijn afwijzing daarvan. Daarmee steunde hij de opstelling van de CDA-fractievoorzitter – die Oosthoek overigens nergens noemde. Over diens reactie op het voorstel van Van Gelder staat in het artikel slechts: *“In Middelburg houdt men zich vooralsnog aan de bepalingen van de thans vigerende gemeentewet”* (Oosthoek, 22/23-06-2000).

Doch wat de commissaris voorgesteld had stond weliswaar niet in de vigerende wet, maar het was er ook niet mee in strijd. Bovendien werd de lezers onthouden wat er feitelijk gebeurd was: de fractievoorzitter van het CDA had een voorstel tot bemiddeling direct van de hand gewezen. Dat Buisman dat gedaan had was nieuws, maar in plaats van dat nieuws te brengen en het voor de lezers toe te lichten, sabelde ook Oosthoek Van Gelders voorstel neer. Hij bracht diens aandringen op zorgvuldigheid tegen hemzelf in stelling: hij noemde het onzorgvuldig van de cdK gebruik te willen maken van een afkoelingsprocedure die de wet nog niet voorschreef!

e de keuze voor Spahr van der Hoek

In hetzelfde stuk van Oosthoek kwam overigens nog een onderdeel uit het onderhoud dat Van Gelder met de fractieleiders had aan de orde. In het gespreksverslag staat over dat punt: *“De Commissaris van de Koningin wijst op een extra dimensie, nl. dat de burgemeester willens en wetens is binnengehaald hoewel bij de burgemeester ernstige twijfels bestonden of het wel zou klikken tussen hem en de gemeente”* (Van der Hoop, 19-06-2000). In het ambtsbericht lazen we in dat verband zelfs dat de vertrouwenscommissie uit de raad, onder voorzitterschap van wethouder Bruinooge, Spahr van der Hoek *“als de absolute favoriet beschouwde en hem koste wat kost wilde behouden”* (Van Gelder, 29-06-2000).

Met andere woorden: de extra dimensie waar Van Gelder op wees kwam erop neer dat de raad iets uit te leggen had als men Spahr nu al weer kwijt wilde, want dan had de vertrouwenscommissie uit zijn midden met daarin de fractievoorzitters van VVD en CDA en onder voorzitterschap van wethouder Bruinooge kennelijk niet erg goed uitgekeken bij de werving.

Ook die kritiek van de cdK werd door Oosthoek op de korrel genomen. Hij schreef daarover, alweer zonder man en paard of plaats en tijd te noemen: *“De vertrouwenscommissie uit de Middelburgse gemeenteraad heeft, in nauw verband met de benoeming van Spar van der Hoek, bittere verwijten moeten slikken”* (Oosthoek, 22/23-06-2000).

Maar, meende de hoofdredacteur, verwijten aan de commissie waren niet op hun plaats. *"[Zij] heeft immers moeten werken onder het regiem van de geldende gemeentewet. Aan het advies is, geheel volgens de regels van de lokale anti-democratie en de bijkomende afspraken, géén antecedentenonderzoek of deugdelijke dossierbevraging vooraf kunnen gaan. Ware het tegenovergestelde het geval geweest, dan zou over een eventuele benoeming van Spar met grote twijfel zijn gesproken"* (ibid.).

In dat verband roep ik de mededeling van Van Gelder in herinnering dat Spahr van der Hoek na zijn onderhoud met de vertrouwenscommissie zijn sollicitatie ingetrokken had en zich vervolgens door de cdK op verzoek van Bruinooge, die sprak namens de hele commissie, over had laten halen daarop terug te komen. De opstelling van de hoofdredacteur van de PZC is dus de wereld op zijn kop.

Grappig in dit verband is dat R. Visser (AOV/Unie 55+) die in juni 2000 als kersverse wethouder na drie B&W-vergaderingen bijgewoond te hebben Spahr kwijt wilde, in juni 1997 als nestor van de gemeenteraad precies omgekeerd over de (toen nog hypothetische) schuldvraag oordeelde. *"Op u (Spahr van der Hoek, N.B) rust de zware taak het grote vertrouwen dat wij unaniem in u hebben uitgesproken waar te maken. Anders krijgen wij, terecht, de schuld"* zou hij tijdens de installatie in 1997 lachend tegen de nieuwe burgervader gezegd hebben. Althans, volgens het verslag dat de PZC van die bijeenkomst deed (Sep, 07-06-1997).

Blijkbaar heeft Oosthoek bij het schrijven van zijn tekst nagelaten het knipselarchief van zijn eigen krant te raadplegen. Had hij dat wel gedaan, dan had hij vast ook teruggevonden wat de PZC op 6 mei 1997 in letters van een prettig leesbaar formaat kopte: *"Benaming Spahr van der Hoek tot burgemeester van Middelburg valt goed"*. Na deze chapeau volgt de eigenlijke kop: *"Kabinet volgt keuze Middelburg"* (Van der Sluis, 09-05-1997). Kan men dat anders lezen dan als de bewering dat politiek Middelburg met Spahr van der Hoek gekregen had waar het om gevraagd had?

En in het bijbehorende artikel staat, onder het tussenkopje *"Krachtdadig"* onder andere: *"Locoburgemeester P.M. Bruinooge, voorzitter van de vertrouwenscommissie, toonde zich ingenomen met de benoeming. Met name bij het terugdringen van de werkloosheid heeft Spahr van der Hoek zich een krachtdadig bestuurder getoond. In zijn bestuursperiode daalde de werkloosheid van 26 naar 12 procent. 'Dat zegt iets over de man', aldus Bruinooge. 'Toen duidelijk werd dat de NAVO-basis in Coevorden moest sluiten, gingen andere burgemeesters klagen in Brussel."*

Spahr van der Hoek ging naar Washington om daar de juiste mensen te spreken. Hij kreeg het wel voor elkaar dat de basis bleef. '...Bruinooge noemde de nieuwe burgemeester een 'bescheiden' maar 'betrokken' man. 'Hij weet precies wat hij wil' (ibid.).

Het verslag dat de krant van de installatie van Spahr deed bevat nog zo'n uitspraak. *"Bruinooge wees op de volgens hem bijzondere resultaten die Spahr van der Hoek in zijn vorige gemeente Coevorden heeft behaald en vooral op de manier waarop de burgemeester daar heeft gewerkt. "U hebt zich krachtadig en integer ingezet voor het wel en wee van die gemeente. U heeft aangetoond een bestuurlijk manager te zijn met een grote mate van bestuurlijk inzicht. Dat sprak ons aan" (Sep, 07-06-1997).*

Met die uitlatingen wekte spreker de indruk dat hij goed op de hoogte was van de antecedenten en de werkwijze van Spahr van der Hoek, en dat verdraagt zich slecht met Oosthoeks bewering dat Middelburg niet *kon* weten wie het in huis ging halen, want commissievoorzitter Bruinooge wist het kennelijk wel. Tenzij men zou willen aannemen dat die destijds maar wat gezegd had. Dat kan natuurlijk, maar die aanname helpt Oosthoek niet bij zijn poging het blazen van de vertrouwenscommissie op te poetsen⁵.

Oosthoek zou de eerste moeten zijn om te beseffen dat niet alles wat in zijn krant gestaan had voetstoots voor waar aangenomen kan worden, maar al deze eigen publicaties gewoon over het hoofd zien om de vertrouwenscommissie en de raad tegen kritiek van de cdK in bescherming te kunnen nemen past een krantenman niet.

De aandacht die de media door de jaren heen aan Spahr van der Hoek als burgemeester van Coevorden besteed hadden geeft trouwens ook geen voedsel aan Oosthoeks bewering dat, als men in Middelburg maar beter op de hoogte geweest was "over een eventuele benoeming van Spar met grote twijfel [zou] zijn gesproken" (Oosthoek, 22/23-06-2000). Want anders dan de PZC-artikelen, die bol staan van affaires, stonden de andere media in de voor-

⁵ Het argument 'ze konden het niet weten' is sowieso niet sterk, want wat ligt voor een politicus meer voor de hand dan contact te leggen met een partijgenoot die het wel weten kan en achter de hand te vragen: wat is dat voor een man? Sonderen is een vast onderdeel van het politieke handwerk, net als het volgen van de media. En voor Spahr van der Hoek kon men niet alleen terecht bij de regionale bladen die het nieuws brachten uit de plaatsen waar hij eerder gewerkt had (voor Purmerend de *Nieuwe Noord-Hollandse Courant*, voor zijn Brabantse periode het *Helmonds Dagblad* en voor dertien jaar Coevorden het *Nieuwsblad van het Noorden* alsmede de *Drentse Courant*). Omdat Spahr in de jaren voor zijn benoeming in Middelburg nogal aan de weg getimmerd had, had men bijvoorbeeld ook *De Telegraaf* (21-02-1996), *de Volkskrant* (09-01-1997), *Trouw* (Löwenhardt, 24-10-1996), *Het Parool* (Le Belle, 28-02-1975), *NRC-Handelsblad* (Staal, 14-01-1997), het *Rotterdams Dagblad* (Roodenburg, 12-04-1997), *Management Team* (Krijnen, 19-05-1997) of het *Financiële Dagblad* (25-07-1997) kunnen raadplegen.

Middelburgse carrière van de burgemeester vooral stil bij zijn successen. Daarvan een enkel voorbeeld.

Het Nieuwsblad van het Noorden besteedde ter gelegenheid van zijn vertrek uit Coevorden een hele pagina aan de scheidende burgemeester en begon met een samenvatting van wat Spahr van der Hoek voor de gemeente gedaan had. In de intro schreef de krant daarover dit. "Promotie voor de gemeente. Het aantrekken van nieuwe bedrijven. Die taak kreeg Spahr van der Hoek toen hij dertien jaar geleden uit Helmond kwam. Het begon al met het nabouwen op de wereltentoonstelling in Vancouver in 1986 van het kasteeltje dat in het centrum van Coevorden naast het gemeentehuis staat. Het schitterde in de publiciteit. Voor Spahr van der Hoek was het nog maar het begin. Hij haalde onder andere ENS (Euro Nuclear Service, de nucleaire wasserette) naar Coevorden, zorgde voor het openhouden van het Amerikaanse legerdepot en realiseerde de containerterminal met gecombineerd wegrailvervoer (met de Bentheimer Eisenbahn). Zijn laatste wapenfeit was het binnenhalen van het Amerikaanse diervoederconcern IAMS. Een enkele keer kwam hij negatief in het nieuws. Bijvoorbeeld toen werd gemeld dat hij geen honderdjarigen meer bezocht. Het moest gerectificeerd worden. Of ten aanzien van zijn naam, die volgens de burgerlijke stand Spar luidt en niet Spahr. Die h is er ooit bij vergissing op de secretarie in Drachten uit verdwenen. Maar dat wil niet zeggen dat hij ook zo heet. Vindt de burgemeester" (Strang, 31-05-1997).

Dit artikel draagt de kop "*De roverhoofdman van Coevorden*" en dat was bedoeld als geuzentitel, want het is een voor de scheidende bestuurder lovend stuk. De gemeente Coevorden kende hem bovendien bij zijn vertrek de erepenning van de stad toe "*op grond van de inzet en de grote verdienste van de begiftigde voor de stad en de gemeente Coevorden als burgemeester*" (B&W Coevorden, 30-05-1997).

Geheim bleef dat niet: "*Erepenning voor Spahr van der Hoek*" kopte de Coevorder Courant op 20 mei 1997 over vijf kolommen op de voorpagina. De chapeau boven die kop ("*Alle geledingen Coevorder samenleving op receptie present*") geeft een indicatie waar de rest van het artikel om draait: belangstelling uit alle hoeken en gaten. Een paar citaten: "*De afscheidsreceptie voor Spahr van der Hoek en zijn gezin is uitzonderlijk druk bezocht*", "*werkelijk alle geledingen van de Coevorder samenleving waren vertegenwoordigd op het afscheid*", "*[s]tond het gezin in de ridderzaal, de gasten stonden [tot] buiten het stadskantoor aan de Aleida Kramersingel*" en "*[h]et burgemeestergehalte [van de belangstellenden] was trouwens [ook] hoog*". De bijgeplaatste foto staat in hetzelfde teken en heeft als onderschrift: "*Een impressie van de lange rij wachtenden*" (Coevorder Courant, 20-05-1997).

Het bovenstaande wijst niet op ontevredenheid in Spahrs oude standplaats. Ook de PZC heeft ooit een foto geplaatst van de afscheidsreceptie van Spahr van der Hoek, gemaakt door persfotograaf Jan Anninga uit Coevorden. Maar op *die* foto zijn welgeteld zeven bezoekers te zien, en het onderschrift luidt: *“Burgemeester Spahr van der Hoek (tweede van links) op een receptie in zijn toenmalige gemeente Coevorden. Critici verweten hem niet dicht bij de mensen te willen staan, tenzij ze iets voor hem konden betekenen”* (Cats, 03-10-1998).

Bij zo'n onderschrift past een foto van lange rijen belangstellenden die afscheid willen nemen natuurlijk niet. De boodschap van het betreffende PZC-artikel is ook een andere dan die van de Coevorder Courant. De laatstgenoemde deed uitkomen dat Spahr van der Hoek met personen uit alle geledingen van de Coevorder samenleving goede banden onderhouden had. De PZC verkondigde echter het omgekeerde. De kop (een citaat, maar niet tussen aanhalingstekens geplaatst), drukt dat als volgt uit: *“Een people's manager? Kom nou!”*. En in de tekst van het PZC-artikel vinden we onder andere: *“Een ander noemt hem allesbehalve een burgervader, een man die nog net niet over lijken gaat en personen wier opvattingen niet met de zijne stroken, snel als hinderlijk terzijde schuift”* (Cats, 03-10-1998).

De krant had dus al in 1998 belangstelling voor de Coevorder jaren van Spahr van der Hoek. Dat daarbij dat lovende artikel van 1997 uit het Nieuwsblad van het Noorden waaruit ik hiervoor citeerde ook boven water gekomen is, lijkt meer dan waarschijnlijk⁶ en het is leerzaam te zien hoe de PZC die bron gebruikte (PZC, 12-07-1999).

⁶ Op 12 juli 1999 schreef de Zeeuwse krant namelijk de volgende zin. *“Spahr, in een vorig bestaan de Roverhoofdman van Coevorden genoemd, laat zich op zijn tochten, met enige regelmaat vergezellen door zijn topman Freerk Faber ...”* (PZC, 12-07-1999). Uit het eerste deel van de geciteerde zin valt af te leiden dat de PZC dat artikel uit het Nieuwsblad van het Noorden kende. En er is nog een aanwijzing. In de tijd van het bedoelde PZC-stuk van juli 1999 begon in Middelburg net de kwestie van de spellingswijze van de naam van de burgemeester te spelen. Hoorde die 'h' er nu wel of niet in? Welnu, in hetzelfde PZC-artikel als waarin Spahr de Roverhoofdman van Coevorden genoemd wordt, staat ook voor het eerst iets over de naamskwestie in de PZC, en ook het bedoelde artikel van het Dagblad van het Noorden refereerde eraan. De Drentse krant schreef daarover: *“Die h is er ooit bij vergissing op de secretarie in Drachten uit verdwenen. Maar dat wil niet zeggen dat hij [Spar van der Hoek] heet. Vindt de burgemeester”* (Strang, 31-05-1997). In de PZC lezen we: *“Navraag in het barre Noorden bevestigde zijn gelijk. Een ambtenaar ... had een h-tje vergeten en een tijdelijk mee-suffende voorvader had dat niet opgemerkt”* (PZC, 12-07-1999). *Navraag in het barre Noorden – dat moet het betreffende artikel uit het Nieuwsblad van het Noorden geweest zijn.*

In feite zette de krant het artikel op zijn kop. Onder de geuzentitel "De Roverhoofdman van Coevorden" keek het Dagblad van het Noorden terug en liet zien dat Spahr van der Hoek succesvol geweest was bij het aantrekken van nieuwe bedrijvigheid. In het bedoelde PZC-stuk staat geen woord over die successen; daarin wordt het lopende acquisitiebeleid van de burgemeester onder vuur genomen, met name de mogelijke verhuizing van het waterschap van Goes naar Middelburg. En dat zou een miskleun worden, hoe het ook zou uitpakken. Pas ter afsluiting van die passage wordt vermeld dat Spahr in "een vorig bestaan de Roverhoofdman van Coevorden" genoemd werd, maar dan is de betekenis daarvan volkomen in zijn tegendeel verkeerd. Was het in het Dagblad van het Noorden een compliment, in de PZC werd een diskwalificatie.

En wat volgt past daarbij. Spahr ging, soms vergezeld van zijn rechterhand Faber, in de PZC "het kloontje van Coevorden" genoemd, niet op reis om bedrijven te werven of legde met dat oogmerk werkbezoeken af, nee, volgens de krant maakte hij 'tochten'. Via 'roverhoofdman' is dan de associatie met 'rooftochten' als kenmerk van Spahrs acquisitiebeleid gemakkelijk gemaakt. En die associatie werd inderdaad gemaakt. De exploitant van de Zeelandhallen oordeelde het een jaar later, in mei 2000, immers nodig Spahr te verdedigen tegen het rondzingende verwijt bedrijven "weg te kapen".

Terug nu naar Andreas Oosthoek en diens "*Crisis Spar is proef gemeentewet*". Diens stelling dat men in Middelburg in 1997 niet kon weten, waar men aan begon, en als men het allemaal wel geweten had men wel grote twijfel gehad zou hebben, waardoor vertrouwenscommissie en raad niet echt verantwoordelijk waren voor het aantrekken van wat een raadsmeerderheid drie jaar later de verkeerde persoon vond, zodat, tenslotte, het enthousiasme waarmee hij binnengehaald was geen belemmering mocht zijn om hem, even enthousiast, weer heen te zenden, die stelling is onhoudbaar.

De hoofdredacteur van de PZC zag dat echter anders. Eigenlijk, vond hij, eigenlijk, was het eerder Van Gelders verantwoordelijkheid dan die van de gemeenteraad geweest dat Spahr benoemd was. Want, hield Oosthoek de lezers voor, de cdK "*verzorgt - als keurmeester voor de kwaliteit van het bestuur - de selectie van kandidaten, bewaakt het antecedentenonderzoek, fungeert als filter bij het inwinnen van referenties over sollicitanten en adviseert de minister van Binnenlandse Zaken*" (Oosthoek, 22 / 23-06-2000).

De commissaris van de Koningin kreeg dus van Oosthoek in de krant weerwoord op wat hij in besloten overleg met de fractievoorzitters te berde gebracht had. Een betere illustratie van zijn

stelling dat er in Middelburg met en via de pers gecommuniceerd werd en dat het debat niet plaats vond binnen de muren van het gemeentehuis kon Van Gelder zich nauwelijks wensen.

f de politieke verantwoordelijkheid

Ook de wijze waarop Oosthoek omging met de kennis die hij verworven had wijst op Van Gelders gelijk. Na ontvangst van dit soort gevoelige informatie moet een krant een belangenafweging maken. Publicatie kon de bemiddelingspogingen van de commissaris immers schaden. Woog dat op tegen het belang van het publiek goed geïnformeerd te zijn? Was die afweging in het voordeel van publicatie uitgevallen, dan had het voor de hand gelegen een politiek redacteur een nieuwsartikel te laten schrijven met als kern de mededeling dat men uit betrouwbare bron wist wat de cdK in een besloten overleg met de fractievoorzitters geprobeerd had en wat hun reactie daarop geweest was. En daar kon ook commentaar op gegeven worden – van welke strekking dan ook.

Zo ging het echter niet. Oosthoek schreef het verhaal zelf, maakte er geen nieuwsbericht van doch plaatste zijn stuk op de opiniepagina *"Meningen en feiten"*, noemde geen bron en onthulde ook niet dat hij aan het overleg tussen de cdK en de fractievoorzitters refereerde. Door te zwijgen over de opstelling van Buisman hield hij hem uit de wind, en door niet te vermelden dat er naar hem, Oosthoek, gelett was, kon de vraag door wie en met welke bedoeling dat gedaan was niet bij de lezers opkomen. Het publieke belang van een goede informatieverstrekking kan dus niet de doorslag gegeven hebben bij de afweging die Oosthoek maakte, want hij hield juist relevante informatie achter.

Bang om schade toe te brengen aan de bemiddelingspogingen van Van Gelder was de hoofdredacteur ook niet; dat was juist zijn bedoeling. De boodschap is immers dat men zich van de woorden van de commissaris niets aan moest trekken. Anticiperen op de wijziging van de gemeentewet, lees: een gesprek onder leiding van een derde en/of een afkoelingsperiode, zou immers onzorgvuldig zijn, en dat de vertrouwenscommissie en de raad unaniem voor de benoeming van Spahr van der Hoek geweest waren mocht geen reden zijn hem nu niet weg te willen zenden.

Omdat Oosthoeks tekst, vooruitlopende op publicatie in de gedrukte krant, op de website van de PZC geplaatst werd, iets dat normaal gesproken alleen met nieuwsberichten met hoge actualiteitswaarde gedaan wordt en zo goed als nooit met opiniërende stukken, en omdat het bovendien gedaan werd op de dag waarop des middags de cruciale raadsvergadering zou worden gehouden, is het duidelijk voor wie Oosthoeks boodschap vooral bestemd was. Om het met de woorden van fractievoorzitter Buisman

te zeggen: het was “een poging tot beïnvloeding van de gemeenteraad” (NRC-Handelsblad, 20-06-2000).

Het staat niet vast wie samen met de hoofdredacteur voor deze gang van zaken verantwoordelijk is. Dat een van de fractievoorzitters gelect heeft is nogal waarschijnlijk. *Circumstantial evidence* wijst vervolgens in de richting van Buisman: hij kwam bij Oosthoek over de vloer, en de stellingen die de hoofdredacteur betrok waren vooral steun voor Buisman en zijn CDA-fractie, inclusief wethouder en commissievoorzitter Bruinooge.

Dat is echter niet meer dan grond voor een gerede verdenking en nog geen bewijs. Van Gelder zou in zijn ambtsbericht, waar we nu naar terugkeren, over dit incident het stilzwijgen bewaren.

§ 8 Het ambtsbericht (4)

Over de rol van de pers in de kwestie valt heel wat te vertellen. Toch zou de cdK de minister daarover slechts schrijven: “Naar mijn indruk is de regionale pers sterk van invloed geweest op het op drift raken van de gebeurtenissen en de mijn[s] inziens overhaaste wijze waarop naar het raadsbesluit is toegewerkt” (Van Gelder, 29-06-2000: 4). Een vlammend *j'accuse* wil ik dat niet noemen.

Zijn oproep tot het betrachten van zorgvuldigheid had de cdK, zo vertelt het ambtsbericht, aan de vooravond van de raadsvergadering voor een camera van de regionale televisie herhaald. Met, voeg ik daaraan toe, de mededeling dat hij dat mede namens de minister deed. Maar geleid tot een zorgvuldige afweging had het kennelijk niet: van Gelder schreef “zonder meer teleurgesteld” geweest te zijn over het niveau van het raadsdebat. Hij had “in het geheel geen concrete feiten gehoord. De slechte verhouding tussen de burgemeester en het huidige college werd niet met zware feiten onderlegd” (ibid.). Dat zou de bewindsman trouwens zelf wel uit lezing van het bijgevoegde conceptverslag van de raadsvergadering kunnen opmaken. En pogingen van de oppositie een onderzoek te laten instellen om de feiten boven tafel te halen waren door een raadsmeerderheid verijdeld.

Dat de cdK verbaasd geweest zou zijn over het gebrek aan “zware” en “concrete” feiten in het raadsdebat is moeilijk voorstelbaar. De raad had immers niet de kat de bel aangeboden, dat waren de wethouders geweest. Bruinooge en de zijnen moesten dus vertellen wat hen dwars zat, maar zij vertelden de raad nauwelijks iets en wat zij de cdK daarover gemeld hadden lijkt, afgaande op het verslag van dat gesprek, niet schokkend. Zie, bij wijze van voorbeeld, dit argument van wethouder Visser: hij hoorde, zei hij, “steeds vaker

opmerkingen in de trant van: wanneer stuur je die man eens weg" (Van der Hoop, 31-05-2000).

Over de bezwaren die de wethouders in hun brief genoemd hadden heeft Van Gelder in het overleg met de fractievoorzitters gezegd dat twee punten daarvan ertoe zouden kunnen leiden dat de burgemeester zich op zijn positie diende te beraden – om ze vervolgens beide te ontzenuwen. Het eerste viel volgens hem "*buiten de competentie van de gemeente*" omdat het Spahr als regionaal korpsbeheerder betrof en daar ging de raad van Middelburg niet over; het tweede verwijt dat om het geven van vertrouwelijke informatie aan een gedeputeerde draaide, zou, meende de cdK van die gedeputeerde te weten, gewoon niet waar zijn (Van der Hoop, 19-06-2000).

De implicatie van de woorden van de commissaris over de raadsvergadering is dat een meerderheid niet maalde om feiten maar achter de wethouders aanliep die de burgemeester kwijt wilden zonder uit te leggen waarom. Men gunde, zo liet de hij de minister in dat verband weten, "*elkaar de ruimte niet ... om naar creatieve oplossingen te zoeken. De meerderheid in de raad vond elkaar binnen de kortste keren bij het vinden van een gemeenschappelijke vijand, de onconventionele en dito opererende burgemeester. Aan de vraag hoe de problemen konden ontstaan ... kwam men niet meer toe*" (Van Gelder, 29-06-2000: 4).

Sommigen wilden Spahr van der Hoek gewoon kwijt en namen een raadsmeerderheid op sleeptouw. De cdK suggereerde dat die opzet wel eens had kunnen slagen doordat de burgemeester onconventioneel was en ook zo te werk ging. Dat is natuurlijk mogelijk - maar wat is dat dan? Het ambtsbericht gaat weer even terzijde, want ook dit punt verdient aandacht.

§ 9 Vierde intermezzo: van de bonte naar de gebeten hond

Dat de cdK de burgemeester onconventioneel noemde zou de raadsuitspraak begrijpelijker kunnen maken. Wie in een traditionele omgeving (Middelburg had, volgens Van Gelder, dorpse trekken) al te zeer uit de pas loopt krijgt gemakkelijk problemen, zou men kunnen denken. Van de sollicitant die de opvolger van Spahr van der Hoek werd, vonden bijvoorbeeld de raadsleden van de ChristenUnie en de SGP het moeilijk te verteren dat de man ongehuwd samenwoonde. Als burgemeester zou hij daarmee het verkeerde voorbeeld geven, en dus konden ze zijn kandidatuur niet steunen (ANP, 26-11-2001). Had Spahr van der Hoek een liederlijke levenswandel gehad, dan hadden deze partijen alleen op grond daarvan allicht minder moeite met een motie van wantrouwen gehad. Maar afgezien van wethouder Luitwieler stemden de christenen van SGP en CU juist tegen de motie van wantrouwen en maakten ze

ernstig bezwaar tegen het handelen van de tegenstanders van de burgemeester.

Ook ik heb geen blijken van een onconventionele levenswandel van Spahr van der Hoek gevonden. Een blik op zaken als kleding (thuis jeans, op het werk een confectiepak, geen maatkostuums), hobby's (fotograferen), samenlevingsvorm (getrouwd, eerste huwelijk), kinderen (vier stuks, destijds studerend), auto's (tweedehands middenklasser), eetgewoonten (voorkeur voor fast food), muziek (het Nederlandse lied) leverde maar een schrale oogst aan buitenissigheden op – en anderen zagen ze blijkbaar ook niet. Cartoonisten zouden daar oog voor moeten hebben, want zij leven van het uitvergroten van kenmerkende eigenschappen van de personen die zij afbeelden. Doch Cor de Jonge, de vaste tekenaar van de PZC, kwam bij Spahr niet verder dan de vorm van zijn hoofd dat hij consequent als een ei tekende (Van Damme & Rozendaal, 2004: 5).

Spahr leek dus eerder burgerlijk braaf dan onconventioneel. Waar slaan die woorden van Van Gelder dan op? Wel, Spahr van der Hoek was iets minder braaf en conventioneel in zijn werk; in dat verband zou de gedachte aan een ei verkeerde associaties wekken. Hij bewandelde zo nodig door andere bestuurders gemedene paden en schaamde zich daar ook niet voor. Integendeel, dat beschouwde hij juist, samen met zijn taakgerichtheid, als de sleutel tot zijn succes met het aantrekken van bedrijven.

Zo vertelde hij over het binnenhalen van het Amerikaanse bedrijf Interstate Nuclear Services (INS) tegen een journalist van het Nieuwsblad van het Noorden onder andere het volgende. *“Dat INS juist voor Coevorden gekozen heeft, is maar voor een deel aan de NOM (Noordelijke Ontwikkelingsmaatschappij, N.B.) te danken. Aanvankelijk stond Coevorden weliswaar op de lijst van gemeenten die de NOM met INS dacht te bezoeken, maar een dag tevoren belde de NOM af. Jammer, want we hadden inmiddels veel energie in het bezoek gestoken om goed beslagen ten ijs te komen. Onder meer experts van het Energie Centrum Nederland uit Petten ingeschakeld, want zelf hebben we geen verstand van deze bedrijfstak. ... Ons acquisitieteam liet het er niet bij zitten en stuurde de hoofdbode naar Lauswold, het hotel in Beetsterzwaag waar de INS-mensen logeerden. Daar lieten we een brief op hun nachtkastje leggen met de volgende inhoud: Fijn dat u in Nederland bent, kom vooral ook naar Coevorden, want we hebben een goed voorstel. En verdraaid, ze kwamen. ... We hadden twee troeffes achter de hand. Het eerste was een mini-ganzenhoedstertje, een leuk klein meisje. Toen ze binnenkwam struikelde ze bijna over de drempel. Je zag iedereen denken: O jee, daar komen ze ook nog met folklore. Maar dat ganzenhoedstertje was een Amerikaans meisje dat haar landgenoten daarna in onvervalst Yanks welkom heette ‘on behalf of the city of Coevorden’. De*

Amerikanen vonden het prachtig en de sfeer was daarna meteen een stuk losser. Onze tweede troef was de aanwezigheid van drie zware mensen van ECN. Die hebben verstand van zaken en kennen de wetgeving goed. Zo kon er een adequate informatie-uitwisseling plaatsvinden. Toen de NOM-begeleiders vonden dat het tijd was om op te stappen, was de eerste klap uitgedeeld. Een paar dagen later begon hier de fax te lopen" (Bergstra, 05-02-1994).

Pogen te voorkomen dat de gemeente door toedoen van anderen buiten de boot dreigt te vallen door in hotelkamers brieven op nachtkastjes te laten leggen, of er niet voor terugschrikken naar Washington te vliegen om daar het behoud van een NAVO-basis in Coevorden te bepleiten – dat soort dingen ziet men een Nederlandse *middle of the road* burgemeester maar weinig doen. Daar zouden immers degenen die juist de basis in Vlagtwedde open hadden willen houden of de IAMS aan Emmen toegedacht hadden niet blij mee zijn. En dat telt, want in de polder is schikken en plooiën de norm en wast de ene hand de andere.

De wetenschap dat de non-conventionaliteit van de burgemeester eruit bestond dat hij doorpakte in plaats van te polderden, helpt echter niet het raadsbesluit hem kwijt te willen beter te begrijpen. Zijn werkwijze mocht dan in die zin onconventioneel zijn, ze had resultaten opgeleverd en op grond daarvan had de vertrouwenscommissie aan hem de voorkeur gegeven. Dat blijkt uit wat de PZC uit de mond van de voorzitter van die commissie optekende. *"Bruinooge wees op de volgens hem bijzondere resultaten die Spahr van der Hoek in zijn vorige gemeente Coevorden heeft behaald en vooral op de manier waarop de burgemeester daar heeft gewerkt"* (Sep, 07-06-1997).

Vooraf op de manier waarop hij in Coevorden had gewerkt – Spahrs werkwijze, waarvan hij hierboven zelf een illustratie gaf, was dus volgens Bruinooge een argument ten gunste van zijn benoeming geweest. Dat Van Gelder hem in zijn ambtsbericht *"de onconventionele en dito opererende burgemeester"* noemde was dus een vorm van de waarheid liegen. Spahr kon zeker onconventioneel genoemd worden, maar in de context was dat misleidend want daar suggereerde het dat het een reden was om hem kwijt te willen, terwijl het juist een argument geweest is om hem aan te trekken.

§ 10 *Het ambtsbericht (5)*

Terug naar het ambtsbericht. Ondanks zijn kritiek op het werk van de vertrouwenscommissie, de van het begin af aan bestaande openlijke vijandigheid in het stadhuis, de relatieve zwakte van de wethouders en de raad, de onterechte doch steeds herhaalde beschuldigingen, de beeldvorming, de rol van de lokale pers, het bij de omroep bezorgen van de bombrief, wethouders die al na enkele

vergaderingen zeiden dat het water hen tot aan de lippen stond, nauwelijks argumenten hadden en op hun woord terugkwamen, het afwijzen van bemiddeling, het *fact free* genomen raadsbesluit, het afwijzen van een feitenonderzoek en het aanwijzen van een zondebok door de raad, ondanks dat alles zou de cdK de minister *niet* vertellen dat er in Middelburg iets fout zat.

Hij wilde ook geen antwoord geven op de vraag wie er schuldig was aan de moeilijkheden. Toen Van Gelder om commentaar gevraagd werd op de gemoedsrust die de burgemeester in de dagen voor en na de dramatische raadsvergadering uitgestraald zou hebben, had hij volgens een verslaggever van de PZC gezegd: *“Begrijpelijk. Hij hoeft zichzelf niet veel te verwijten”* (Hoving, 06-07-2000). Maar aan de minister schreef hij dat niet.

In zijn ambtsbericht ging de commissaris een antwoord op de vraag wie verantwoordelijk was uit de weg, Hij schreef dat het hem *“onmogelijk [was] verantwoorde uitspraken te doen over de schuldvraag”*. Vragen naar schuld en verantwoordelijkheid, daar wilde Van Gelder niet aan. Het leek hem zelfs *“zinloos om daarnaar nu nog een onderzoek te doen. Immers, de door de gemeenteraad van Middelburg aangenomen motie van wantrouwen, hoe gebrekkig onderbouwd ook, [was] wel een onomkeerbaar feit”* (Van Gelder, 29-06-2000: 5).

Staatsrechtelijk gezien is de conclusie die Van Gelder trok niet voor de volle honderd procent juist; ook al wordt repressief toezicht op de gemeenten maar weinig uitgeoefend, de wet voorziet erin. Raadsbesluiten kunnen vernietigd worden en de gemeente kan onder curatele gesteld worden. Die wettelijke mogelijkheden hoeft een minister niet per se te gebruiken om ze toch van nut te laten zijn. Hij kan, om maar eens wat te noemen, een gemeentebestuur dat te ver over de schreef gaat, eens onder vier ogen en met enige nadruk op het bestaan ervan wijzen. Doch de bewindsman adviseren op wat voor manier dan ook in te grijpen of zijn invloed aan te wenden, ging Van Gelder in het ambtsbericht te ver. En kennelijk was hem dat in de aanloop naar de crisis ook al te ver gegaan. Dat kan blijken uit het volgende.

§ 11 Vijfde intermezzo: non-interventie

Kort voor wat zijn laatste raadsvergadering zou worden schreef Spahr van der Hoek een brief aan de minister (met afschrift aan de commissaris) waarin hij de bewindsman expliciet om ingrijpen vroeg. De burgemeester schreef in dat verband onder andere: *“Na de seksuele intimidatie (langdurig onderzoek, uitslag beschuldigingen ongegrond) en de fraude (uitvoerig accountantsonderzoek, uitslag eveneens positief voor mij) zijn er thans wederom aantijgingen om mij te beschadigen. Terwijl het*

huidige college nog nauwelijks van start is, doen de wethouders hieraan mee. Er is een extra raadsvergadering gepland voor aanstaande donderdag waarbij naar verluidt zelfs sprake is van een motie van wantrouwen. In het algemeen belang en vanwege de zuiverheid in het openbaar bestuur doe ik een dringend beroep op u om samen met de Commissaris van de Koningin vóór donderdag stappen te ondernemen, waardoor de zaak weer tot normale proporties wordt teruggebracht. ... Zelf zou ik denken dat omgaand overleg tussen u persoonlijk, de Commissaris van de Koningin en mijzelf bepaald gewenst is, bij voorkeur nog vandaag (Spahr van der Hoek, 20-06-2000).

Spahr noteerde dat hij, na de brief gefaxt te hebben, aansluitend Van Gelder inlichtte. Over dat telefoongesprek noteerde hij: *“De CdK reageert geïrriteerd en vraagt wat hiervan de bedoeling is. Ik weet toch dat BZK (het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, N.B) liever niet heeft dat ik met hen contact opneem, dat moet via hem lopen. Ik zeg dat formeel het rijk mijn werkgever is en van de minister te verwachten dat hij nu eindelijk eens voor mij op de ketting springt”*. Maar dat zou de bewindsman niet doen; en als de aantekening over de irritatie van commissaris Van Gelder op een correcte waarneming berust, zal de cdK er ook wel niet op aangedrongen hebben.

Vast staat dat het departement niet van Spahr van der Hoek zelf wilde vernemen wat er in Middelburg speelde: het probeerde dat zelfs te verhinderden. Op 16 februari 2000, toen er in Middelburg al wel van alles voorgevallen was (o.a. onderzoek naar de beschuldigingen van seksuele intimidatie, declaratiefraude en eigenhandige naamsverfraaiing) maar van een motie van wantrouwen nog geen sprake was, probeerde Spahr van der Hoek een afspraak te maken met kabinetsmedewerker mr. Spoel, die samen met secretaris-generaal Kuiken en directeur-generaal Holtslag het dossier onder zijn hoede had. In reactie daarop, vertelde Spahr, liet Spoel weten eerst met de secretaris-generaal te moeten overleggen.

“Een uur later kreeg ik cdK Van Gelder aan de lijn die vroeg of ik zojuist geprobeerd had Spoel of Kuiken te contacten en waar dat over ging. Van Gelder zei dat de minister niet wilde dat ik met BZK overleg had over de bestuurlijke situatie in Middelburg en dat de minister dat aan hem, Van Gelder, had opgedragen. Ik vroeg of die oekaze van minister Peper zelf afkomstig was. Van Gelder ‘dacht van wel’ maar hij had Kuiken aan de lijn gehad en die zou dat gezegd hebben. Ik vond het een onwerkelijke situatie. Dat Van Gelder niet zou staan te juichen als ik met BZK over de situatie in Middelburg zou praten kon ik me voorstellen, maar dat het departement dat ook niet zou willen bevreemdde me. Ik vond de zaak echter te belangrijk om me te laten afscheppen”.

En dus faxte de burgemeester de volgende dag een brief aan de secretaris-generaal van het departement. Daarin schreef hij dat hij contact had willen leggen met Spoel, maar *“op de een of andere manier wilde dit niet goed lukken. CdK Van Gelder heeft hier ook al over gebeld.*